

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

**PROGRAM ROZWOJU
EDUKACJI, KULTURY I SPORTU
NA LATA 2011 – 2020
DLA GMINY ZARSZYN**

Projekt

Opracowano w ramach projektu

Profesjonalne Zarządzanie w Gminie Zarszyn

Człowiek - najlepsza inwestycja

**Projekt współfinansowany przez Unię Europejską
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego**

Zarszyn 2011

Spis treści:

Wstęp.....	3
Charakterystyka gminy	6
Edukacja	9
Edukacja przedszkolna	11
Edukacja szkolna	11
Kadra nauczycielska	20
Potrzeby	22
Aktywność społeczna	23
Kultura.....	24
Definicja kultury.....	24
Ośrodki kultury.....	27
Biblioteki	29
Współpraca w zakresie kultury.....	30
Dziedzictwo kulturowe gminy.....	32
Sport	39
Cele programu	44
Edukacja	44
Kultura	46
Sport.....	48
System wdrażania i monitorowania	51
System monitoringu Programu	51
Sposoby oceny Programu	52
Sposoby inicjowania współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i organizacjami pozarządowymi	53
Spis map:	54
Spis zdjęć:	54
Spis tabeli:	54
Spis wykresów:	54

Wstęp

W ostatnich latach wzrosło znaczenie tworzenia długookresowych sektorowych programów rozwoju, zarówno na poziomie krajowym, jak i na niższych szczeblach, w tym na szczeblu gminnym. Dostrzeżono ich rolę w planowaniu skoordynowanych, powiązanych ze sobą działań zmierzających do jednego celu. Poza niezaprzeczalną ich zaletą, jaką jest właśnie zaplanowanie kierunku rozwoju, a później podążanie wyznaczoną ścieżką, spełniają jeszcze jedną pożyteczną dla społeczności lokalnej funkcję. Na etapie diagnozowania problemów, wyznaczania celów i zadań dochodzi zwykle do konsultacji społecznych, które są szansą dla przedstawicieli różnych podmiotów działających na terenie danej jednostki administracyjnej na wspólną dyskusję, wymianę doświadczeń. Dzięki takim spotkaniom mogą zrodzić się pomysły, inicjatywy zmierzające do budowania lepszej przyszłości.

Zdiagnozowanie największych problemów oraz wypracowanie strategii ich rozwiązywania to sposób na skuteczne łamanie barier i pokonywanie przeciwności. Dzięki temu, że nad niniejszym programem pracowało wiele osób zaangażowanych w życie społeczne gminy Zarszyn, znających ten obszar i zamieszkujących ją ludzi, odpowiada na rzeczywiste potrzeby.

W celu jak najlepszego dostosowania dokumentu do sytuacji gminy Zarszyn, tak, aby w pełni odzwierciedlał on jej problemy, zastosowano konsultacje społeczne z przedstawicielami trzech dziedzin będących tematem programu. Podczas warsztatów, które odbyły się 18 marca 2011 roku, określono główne problemy na polu edukacji, kultury i sportu, wyznaczono cele główne i operacyjne, a także zadania, jakimi można te cele osiągnąć. Na spotkanie przybyło ponad 30 osób, dzięki czemu zachowana została reprezentatywność tych trzech sfer. Uczestnicy, podzieleni na grupy warsztatowe, pracowali nad założeniami do programu. Każdy uczestnik spotkania miał możliwość wyrażenia swojej opinii na każdy spośród trzech tematów.

Tabela 1. Lista osób uczestniczących w warsztatach.

<i>Lp.</i>	<i>Imię i Nazwisko</i>	<i>Nazwa reprezentowanego podmiotu</i>
1.	Andrzej Betlej	Wójt Gminy Zarszyn
2.	Andrzej Piotrowski	Sekretarz Gminy Zarszyn
3.	Maria Konieczna	Szkoła Podstawowa w Bażanówce
4.	Iwona Paćławska	Szkoła Podstawowa w Długiem
5.	Elżbieta Malinowska	Przedszkole w Nowosielcach

6.	Danuta Dec	Szkoła Podstawowa, Uczniowski Klub Sportowy w Zarszynie
7.	Dariusz Jęczkowski	Szkoła Podstawowa w Pielni
8.	Dariusz Ochęduszko	Szkoła Podstawowa w Odrzechowej
9.	Barbara Drozd	Szkoła Podstawowa Odrzechowa, Punkt Przedszkolny w Odrzechowej
10.	Wiesława Winiarska	Szkoła Podstawowa w Nowosielcach
11.	Agata Sowa	Szkoła Podstawowa w Pielni
12.	Marta Warchoń	Gimnazjum w Długiem
13.	Małgorzata Florian	Gimnazjum w Długiem
14.	Leon Szałankiewicz	Gimnazjum w Zarszynie
15.	Renata Cecuła	Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Nowosielcach
16.	Maria Tyczka	Ludowy Klub Sportowy Zarszyn
17.	Piotr Małek	Ludowy Klub Sportowy Długie
18.	Karol Zająć	Uczniowski Klub Sportowy przy Szkole Podstawowej w Jaćmierzu
19.	Stanisław Burczyk	Ludowy Klub Sportowy „Szarotka” Nowosielce
20.	Agata Kozieradzka	Ochotnicza Straż Pożarna w Nowosielcach
21.	Grzegorz Maliwiecki	Ochotnicza Straż Pożarna w Jaćmierzu
22.	Krystian Kaznowski	Ochotnicza Straż Pożarna w Posadzie Jaćmierskiej
23.	Dariusz Fudała	Wiejska Świetlica Środowiskowa Odrzechowa
24.	Sieńczak Anna	Koło Gospodyń Wiejskich Jaćmierz Przedmieście
25.	Lucyna Woźniczyszyn	Koło Gospodyń Wiejskich Jaćmierz
26.	Zdzisława Wojtal	Koło Gospodyń Wiejskich Długie
27.	Alicja Chmiel	Stowarzyszenie Edukacyjno-Kulturalne przy Gimnazjum w Długiem
28.	Krystyna Stasiczak	Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne Kobiet Gminy Zarszyn
29.	Agnieszka Bieleń	Gminna Biblioteka Publiczna w Zarszynie
30.	Barbara Kułak	Nadleśnictwo Rymanów
31.	Beata Nawalaniec	Urząd Gminy Zarszyn
32.	Maria Węgrzyn	Rada Gminy
33.	Janusz Konieczny	Rada Gminy
34.	Alfreda Gierad	Rada Gminy
35.	Anna Szajna	Rada Gminy

W czasie spotkania przeprowadzono również ankietę, w której uczestnicy mogli wyrazić swoje opinie na temat szans rozwoju gminy Zarszyn. Umożliwiła ona poznanie oczekiwań mieszkańców w stosunku do kierunku zmian w miejscu zamieszkania. Wiele osób zwracało uwagę na niewykorzystanie potencjału wynikającego z malowniczego położenia gminy. Stworzenie odpowiedniej infrastruktury turystycznej, zagospodarowanie atrakcyjnych

miejsc w gminie, zapewnienie wysokiej jakości bazy noclegowej oraz efektywna promocja to według uczestników warsztatów szansa na powstanie nowych miejsc pracy, zwiększenie dochodów mieszkańców oraz budżetu gminy, a tym samym na stały rozwój. Ankietowani zwrócili uwagę na konieczność wsparcia przedsiębiorczości oraz zniwelowanie bezrobocia. Pojawiły się także głosy świadczące o niskim poziomie koordynacji działań w różnych sferach, nieefektywną komunikacją pomiędzy podmiotami działającymi na tym samym polu. Współpraca mogłaby zwiększyć szanse powodzenia niektórych przedsięwzięć.

Pojawiło się również wiele uwag dotyczących braków w bazie sportowo-rekreacyjnej. Na terenie gminy nie ma basenu, konieczna według wielu osób jest budowa boiska wielofunkcyjnego oraz ośrodka sportu i rekreacji. Również zbyt mała oferta świetlic wiejskich sprawia, że mieszkańcy oceniają możliwość aktywnego wypoczynku w gminie Zarszyn słabo. Uczestnicy warsztatów dobrze ocenili poziom imprez kulturalnych organizowanych na terenie gminy. Najwięcej głosów uznania otrzymał „Jarmark na Jaćmierskim Rynku”, ale doceniono także inne wydarzenia kulturalne.

W ankietach pojawiły się negatywne opinie dotyczące małej aktywności społecznej młodych ludzi. Z drugiej jednak strony słabo oceniono ofertę zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych dla młodzieży.

Charakterystyka gminy

Gmina Zarszyn jest gminą wiejską, położoną w województwie podkarpackim, w powiecie sanockim. Jej siedzibą jest Zarszyn. Graniczy z sześcioma gminami: od wschodu z gminą Sanok, od południa z gminą Bukowsko, od zachodu z gminami Rymanów i Besko, natomiast od północy z gminami Haczów i Brzozów. Przez gminę przebiega szlak kolejowy Stróże – Jasło – Krosno – Sanok – Zagórz oraz droga krajowa nr 28 relacji Zator – Medyka.

Mapa 1. Powiat Sanocki na tle Województwa Podkarpackiego

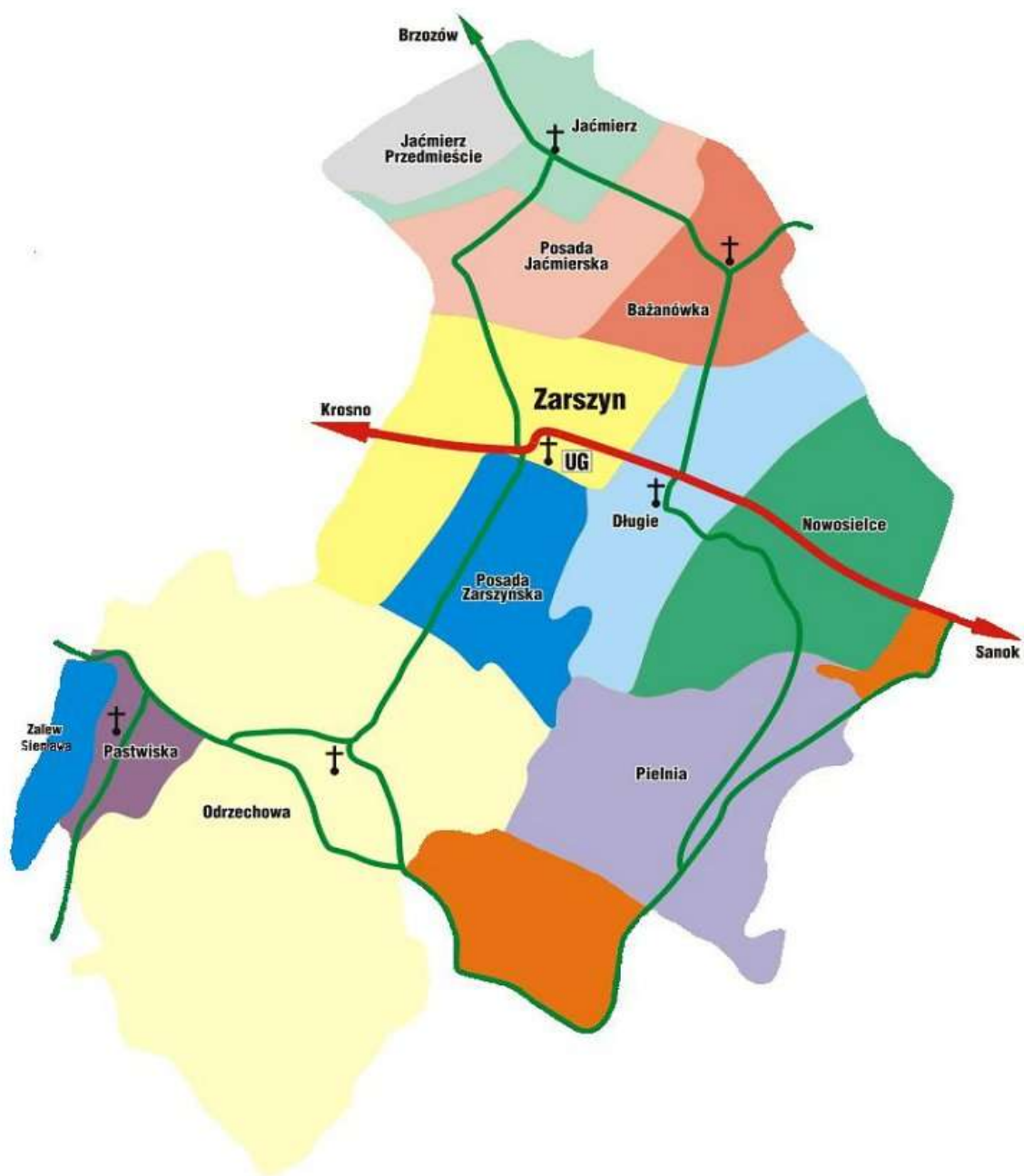
Źródło: www.pl.wikipedia.org

Mapa 2. Gmina Zarszyn na tle Powiatu Sanockiego

Źródło: www.osp.org.pl

Mapa 3. Gmina Zarszyn.

Źródło: Urząd Gminy Zarszyn.

Obecny kształt gminy pochodzi z 1973 roku, kiedy przeprowadzono reformę administracyjną. Wówczas składała się z dwunastu sołectw: Bażanówka, Besko, Besko – Poręby, Długie, Jaćmierz, Mymoń, Nowosielce, Odrzechowa, Posada Jaćmierska, Pielnia i Zarszyn. W 1990 roku powstała nowa jednostka – Gmina Besko – obejmująca swym zasięgiem Poręby i Mymoń. Z sołectwa Jaćmierz wydzielono sołectwo Jaćmierz

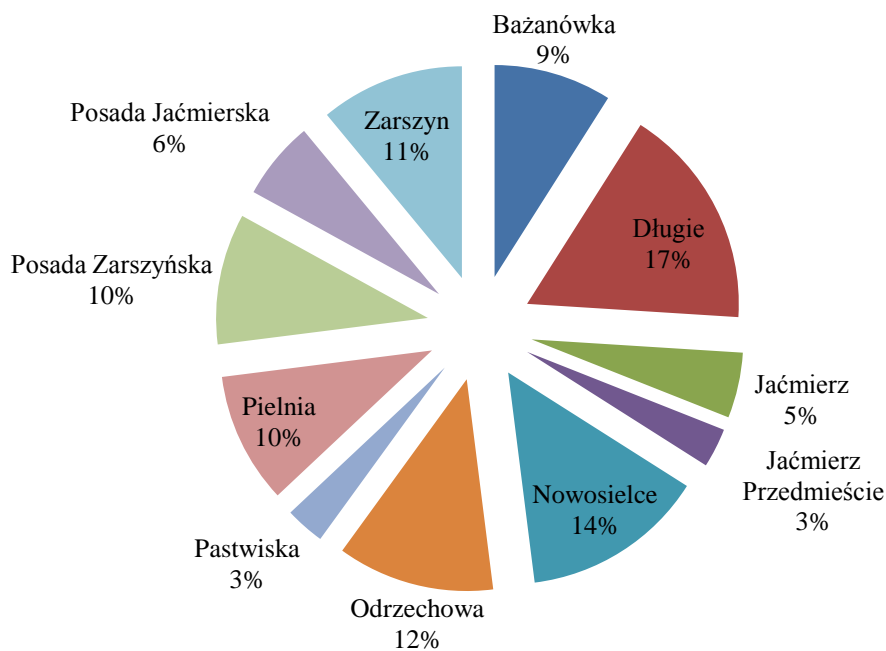
Przedmieścia. Natomiast z sołectwa Odrzechowa, w 2000 roku, wyodrębniono sołectwo Pastwiska. Obecnie na Gminę Zarszyn składa się dziewięć miejscowości:

Tabela 2. Spis miejscowości w Gminie Zarszyn.

<i>Nazwa miejscowości</i>	<i>Liczba mieszkańców</i>
Bažanówka	810
Długie	1 598
Jaćmierz	495
Jaćmierz Przedmieście	325
Nowosielce	1 280
Odrzechowa	1 109
Pastwiska	310
Pielnia	938
Posada Zarszyńska	985
Posada Jaćmierska	528
Zarszyn	995
Liczba ludności ogółem	9 373

Źródło: Urząd Gminy Zarszyn.

Wykres 1. Procentowy udział ludności w poszczególnych miejscowościach.

Źródło: Urząd Gminy Zarszyn.

Edukacja

Edukację rozumiemy jako ogół czynności nakierowanych na przekazanie wiedzy, kształtowanie odpowiednich umiejętności i cech.

Część „Programu rozwoju edukacji, kultury i sportu w Gminie Zarszyn” dotycząca edukacji przygotowana została zgodnie z założeniami „Strategii rozwoju edukacji na lata 2007 – 2012”. Cel główny tego dokumentu został sformułowany jako podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, tak by wykształcenie co najmniej średnie stało się bardziej powszechne – (70%) w grupie wiekowej 25 – 45 lat w 2013 r., przy jednoczesnym zapewnieniu wysokiej jakości kształcenia”. Edukacja przede wszystkim ma za zadanie:

- ułatwiać każdemu realizację aspiracji oraz rozwój własny i wykorzystanie możliwości,
- przygotowywać do aktywnego i odpowiedzialnego uczestniczenia w życiu społecznym,
- kulturalnym i gospodarczym – w wymiarze lokalnym, narodowym i globalnym,
- skutecznie przeciwdziałać wykluczeniu i marginalizacji osób oraz grup społecznych,
- reagować na zmiany związane z rozwojem nauki, nowoczesnych technologii i globalizacją,
- szybko i elastycznie dostosowywać się do zmian zachodzących na rynku pracy.¹

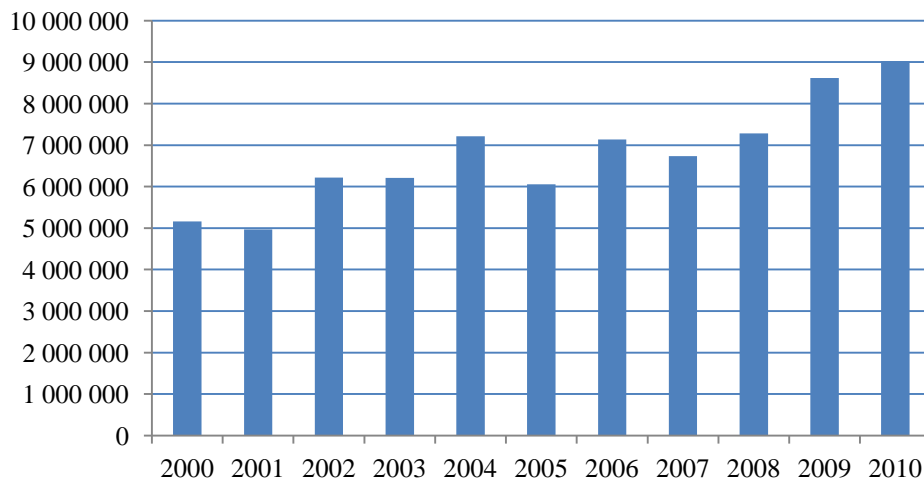
Aby system edukacji w Polsce faktycznie spełniał swoje zadanie, niezbędna jest koordynacja działań wspierających funkcjonowanie tego systemu. Współpraca samorządów zarządzających szkołami, społeczności lokalnych, rodziców dzieci, organizacji pozarządowych czy instytucji kultury, które także spełniają funkcje wychowawcze, usprawni i zracjonalizuje działania podejmowane w zakresie edukacji. Połączenie inicjatyw odgórnych i oddolnych przyniesie efekt w postaci sprawnej realizacji zakładanych celów.

---

¹ *Strategia rozwoju edukacji na lata 2007 – 2013*, s. 28.

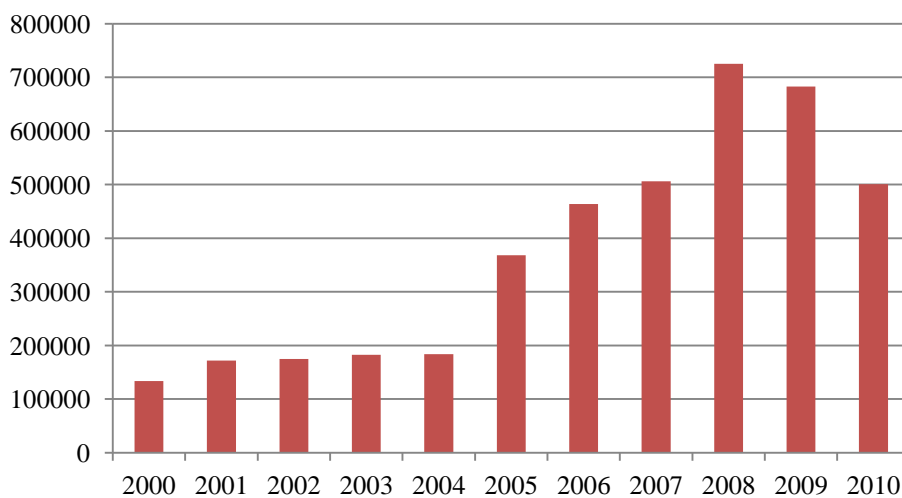
W gminie Zarszyn wydatki na edukację przedstawiają się następująco:

Wykres 2. Wydatki na oświatę i wychowanie.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 3. Wydatki na edukacyjną opiekę wychowawczą.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Zarszyn.

Edukacja przedszkolna

W gminie Zarszyn funkcjonuje pięć punktów przedszkolnych:

- Punkt przedszkolny w Jaćmierzu,
- Punkt przedszkolny w Bażanówce,
- Punkt przedszkolny w Nowosielcach,
- Punkt przedszkolny w Odrzechowej,
- Punkt przedszkolny w Zarszynie.

W każdym z wymienionych punktów utworzono po jednej grupie, do której uczęszcza po piętnaścioro dzieci w wieku od trzech do pięciu lat. Nie wprowadzono nauki języka obcego. Punkty te powstały w ramach projektu „Wiejskie Ośrodki Rozwoju Dziecka w gminach Zarszyn i Olszanica”. Zostały założone przez Fundację Ekologiczną Wychowanie i Sztuka „Elementarz” z siedzibą w Katowicach. Projekt będzie realizowany do końca 2011 roku.

Z „Badania diagnostycznego i rozwojowego Gminy Zarszyn” przeprowadzonego w 2010 roku wynika, że mieszkańcy nie są usatysfakcjonowani liczbą dostępnych miejsc w przedszkolach i żłobkach na terenie gminy. Tymczasem znaczenie wychowania przedszkolnego jest bardzo duże. Przede wszystkim pozwala dziecku budować właściwe relacje z otoczeniem, a także wspiera jego indywidualny rozwój. Stworzenie sytuacji, w której każde dziecko może skorzystać z opieki przedszkolnej lub/i wspieranie powstawania prywatnych punktów opieki nad dziećmi powinno się więc stać priorytetem w działaniach władz samorządowych.

Edukacja szkolna

Gmina Zarszyn prowadzi siedem szkół podstawowych (Szkoła Podstawowa im. Jana Stapińskiego w Długiem, Szkoła Podstawowa im. Mikołaja Kopernika w Jaćmierzu, Szkoła Podstawowa w Bażanówce, Szkoła Podstawowa w Nowosielcach, Szkoła Podstawowa w Odrzechowej, Szkoła Podstawowa w Pastwiskach, Szkoła Podstawowa w Pielni, Szkoła Podstawowa w Zarszynie) oraz dwa, powstałe w wyniku reformy oświaty, gimnazja – Gimnazjum im. Świętej Jadwigi Królowej w Długiem i Gimnazjum w Zarszynie.

Funkcję dyrektorów szkół w gminie pełnią:

Tabela 3. Osoby pełniące funkcję dyrektora w szkołach w gminie Zarszyn.

<i>Lp.</i>	<i>Szkoła</i>	<i>Imię i Nazwisko</i>
1.	Szkoła Podstawowa w Zarszynie	Danuta Dec
2.	Szkoła Podstawowa w Jaćmierzu	Beata Nowak
3.	Szkoła Podstawowa w Bażanówce	Maria Konieczna
4.	Szkoła Podstawowa w Długiem	Roman Konieczny
5.	Szkoła Podstawowa w Nowosielcach	Maria Bieleń
6.	Szkoła Podstawowa w Pielni	Agata Sowa
7.	Szkoła Podstawowa w Odrzechowej	Dariusz Ochęduszko
8.	Gimnazjum w Długiem	Marta Warchoł
9.	Gimnazjum w Zarszynie	Leon Szalankiewicz

Źródło: Urząd Gminy Zarszyn.

Młodzież oraz dorośli zamieszkujący Gminę Zarszyn mogą kontynuować naukę w Zespole Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego im. II Czechosłowackiej Brygady Spadochronowej w Nowosielcach. Obecnie, w roku szkolnym 2010/2011 kształcą się tam 164 osoby. Dla osób pragnących podnieść swoje kwalifikacje zawodowe lub przekwalifikować się, gmina Zarszyn włączyła się do krajowej sieci Centrów Kształcenia na Odległość. Centra te powstały w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich 2004 – 2006. Ich celem jest promowanie idei kształcenia ustawicznego, dostępnego dzięki kursom e-learningowym. Siedziby centrów w gminie Zarszyn mieszczą się w Klubie Inwencji Kulturalnych i Społecznych Młodzieży w Odrzechowej, w Świetlicy Remizy OSP w Zarszynie oraz w budynku Domu Strażaka w Posadzie Jaćmierskiej.

Oferta edukacyjna oddalonych o kilkanaście kilometrów miast jest na tyle bogata, że w pełni zaspokaja potrzeby młodzieży oraz osób dorosłych chcących uzupełnić wykształcenie. Dalsze potrzeby edukacyjne absolwentów gimnazjów zaspokajają prócz zespołu szkół w Nowosielcach szkoły z sąsiednich miejscowości. W Sanoku, mieście położonym około 15 km od Zarszyna w kierunku wschodnim, znajdują się licea ogólnokształcące, technika o różnych profilach, zasadnicze szkoły zawodowe, szkoły średnie dla dorosłych, szkoły muzyczne oraz prywatne szkoły językowe. W Sanoku można kształcić się również w jednej z dwóch szkół wyższych – w Nauczycielskim Kolegium Języków Obcych oraz w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Jana Grodka. Ta ostatnia funkcjonuje pod patronatem Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Rzeszowskiego oraz Politechniki Rzeszowskiej. Oferuje kształcenie m. in. na kierunkach filologicznych, rolniczych, mechanicznych i artystycznych.

Bogatą ofertę edukacyjną posiada także Krosno, znajdujące się niecałe 30 km na północny zachód od Zarszyna. Podobnie jak w Sanoku oferuje naukę w liceach ogólnokształcących oraz profilowanych, w technikach zawodowych, zasadniczych szkołach zawodowych, szkołach policealnych, muzycznych, szkołach językowych oraz szkołach wyższych. W Krośnie istnieją publiczne szkoły wyższe: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa (kształci m. in. na kierunkach: filologia, pedagogika, inżynieria środowiska, wychowanie fizyczne, turystyka i rekreacja, informatyka, pielęgniarstwo), Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie Oddział w Krośnie oferujący naukę na Wydziale Wiertnictwa Nafty i Gazu. Funkcjonuje również Państwowe Pomaturalne Studium Kształcenia Animatorów Kultury i Bibliotekarzy. Edukacyjny sektor prywatny oferuje natomiast naukę w Niepublicznej Szkole Biznesu oraz w Wyższej Szkole Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie Oddział w Krakowie.

W Brzozowie, mieście powiatowym położonym 15 km na północ od Zarszyna także kształcą się chętni w liceach, zasadniczych i średnich szkołach zawodowych oraz w policealnej Niepublicznej Szkole Biznesu.

Współczynnik skolaryzacji (stosunek liczby osób uczących się na danym poziomie kształcenia, niezależnie od wieku – według stanu na początku roku szkolnego – do liczby osób w wieku odpowiadającym temu poziomowi nauczania) w gminie Zarszyn i dla porównania w powiecie sanockim oraz województwie podkarpackim kształtował się w 2009 roku jak przedstawiono w tabeli:

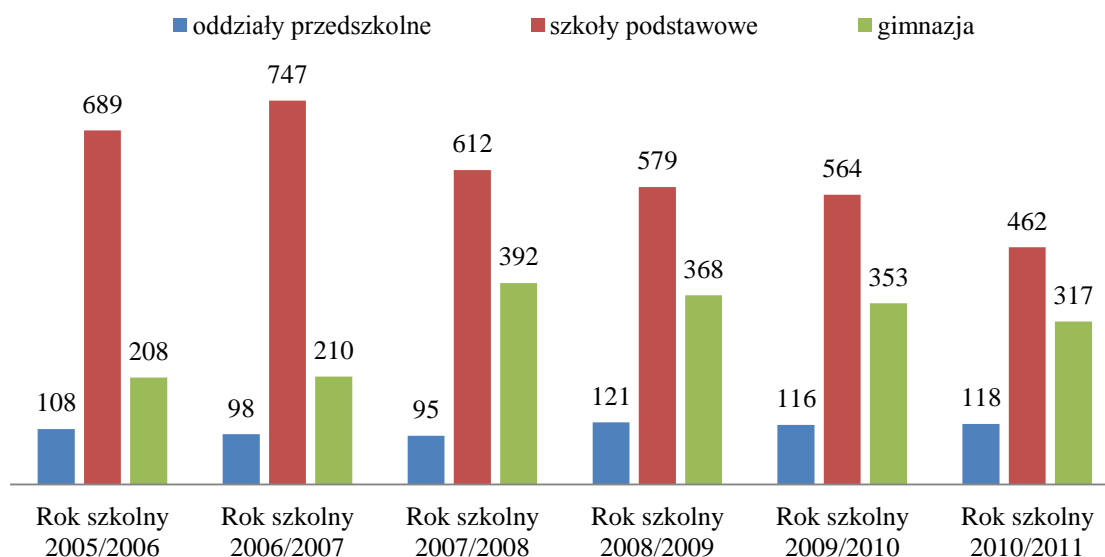
Tabela 4. Współczynnik skolaryzacji.

	<i>Gmina Zarszyn</i>	<i>Średnie wartości wskaźnika w powiecie sanockim</i>	<i>Średnie wartości wskaźnika w województwie podkarpackim</i>	<i>Średnie wartości wskaźnika dla gmin w Polsce</i>
Szkoły podstawowe	88,40	96,14	95,71	97,01
Gimnazja	87,59	92,60	94,91	96,30

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Łącznie w szkołach prowadzonych przez gminę Zarszyn kształcą się 868 uczniów. Z każdym rokiem liczba uczniów w szkołach spada. W stosunku do roku szkolnego 2002/2003 w roku szkolnym 2010/2011 liczba uczniów w szkołach podstawowych zmalała o 43%, w gimnazjach o 22%.

Wykres 4. Liczba uczniów w szkołach w gminie Zarszyn.

Źródło: Urząd Gminy Zarszyn.

Ponieważ odległość szkoły od miejsca zamieszkania uniemożliwiałaby uczęszczanie do szkoły niektórym dzieciom, zorganizowano dowożenie dzieci do szkół. Zakupiono najpierw mini autobus szkolny, a w późniejszym okresie – duży autobus. Szkoły, wypełniając swoje obowiązki edukacyjno-wychowawcze prowadzą również programy dożywiania uczniów.

Tabela 5. Zestawienie liczby uczniów ogółem, dowożonych, korzystających z dożywiania.

Lp.	Szkoła	Liczba uczniów ogółem	Liczba uczniów korzystających z dożywiania	%	Liczba uczniów korzystających z dowożenia	%
1.	Szkoła Podstawowa w Zarszynie	126	42	33	-	-
2.	Szkoła Podstawowa w Jaćmierzu	70	73		-	
3.	Szkoła Podstawowa w Bażanówce	48	22	46	-	
4.	Szkoła Podstawowa w Długiem	89	13	15	-	
5.	Szkoła Podstawowa	72	43	60	-	

	w Nowosielcach					
6.	Szkoła Podstawowa w Pielni	62	48	77	10	16
7.	Szkoła Podstawowa w Odrzechowej	83	40	48	14	17
8.	Gimnazjum w Długiem	155	80	52	88	57
9.	Gimnazjum w Zarszynie	163	42	26	81	50

Źródło: Urząd Gminy Zarszyn.

Dzięki umiejętności pozyskiwania środków zewnętrznych wzbogacono wyposażenie szkół w pomoce dydaktyczne i sprzęt komputerowy. Systematycznie prowadzi się inwestycje zwiększające możliwości nauczania, jak i zapewnienia dzieciom i młodzieży warunków do aktywności fizycznej. Łącznie sześć szkół posiada własne sale gimnastyczne. Nie mają ich Szkoła Podstawowa w Bażanówce oraz Szkoła Podstawowa w Nowosielcach, a także Gimnazjum im. Świętej Jadwigi Królowej w Długiem.

Potencjał lokalowy szkół obrazuje poniższa tabela:

Tabela 6. Powierzchnia szkół ogółem oraz powierzchnia sal gimnastycznych.

<i>Lp.</i>	<i>Szkoła</i>	<i>Powierzchnia ogółem (w m²)</i>	<i>Powierzchnia sali gimnastycznej (w m²)</i>
1.	Szkoła Podstawowa w Zarszynie	3135	495 (sala gimnastyczna+ sala korekcyjna)
2.	Szkoła Podstawowa im. M. Kopernika w Jaćmierzu	1256	209
3.	Szkoła Podstawowa w Bażanówce	970	-
4.	Szkoła Podstawowa im. Jana Stapińskiego w Długiem	1662,60	120
5.	Szkoła Podstawowa w Nowosielcach	605	-
6.	Szkoła Podstawowa w Pielni	770,20	62,70
7.	Szkoła Podstawowa w Odrzechowej	1138,5	288

8.	Gimnazjum im. Świętej Jadwigi Królowej w Długiem (wspólny budynek ze Szkołą Podstawową)	1662,60	-
9.	Gimnazjum w Zarszynie (wspólny budynek ze Szkołą Podstawową)	1983 (część, którą użytkuje gimnazjum wraz z salami gimnastycznymi)	495 (sala gimnastyczna + sala korekcyjna)
10.	Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego im. II Czechosłowackiej Brygady Spadochronowej w Nowosielcach	589,071	2863,30

Źródło: Urząd Gminy Zarszyn.

Na bieżąco przeprowadzane są konieczne remonty w budynkach szkół, zarówno drobne naprawy, jak rozległe prace mające na celu poprawę warunków nauczania dzieci i młodzieży.

Tabela 7. Wykaz remontów i napraw w szkołach.

<i>Szkoła</i>	<i>Opis</i>	<i>Koszt (w zł)</i>
Szkoła Podstawowa i Gimnazjum w Zarszynie	• 2009 rok – montaż kuchni gazowej, wymiana umywalki oraz skrzydeł drzwi	2 862,24
	• 2010 rok – zakup drzwi ognioodpornych do piwnicy, farb i emulsji; przeglądu i konserwacja instalacji oddymiania klatek schodowych.	2 397,86
Szkoła Podstawowa i Gimnazjum w Długiem	• 2009 rok – zwiększenie mocy energii, remont instalacji elektrycznej, wymiana ogrodzenia; czyszczenie i malowanie parkietu w Sali gimnastycznej;	37 648,16
	• 2010 rok - remont sanitariatów, położenie glazury; położenie paneli w pokoju nauczycielskim; malowanie sali gimnastycznej i lamperii w korytarzach	12 211,71
	• 2011 rok – czyszczenie i malowanie parkietów w trzech salach; instalacja monitoringu wizyjnego	17 684,10
Szkoła Podstawowa w Bażanówce	• 2009 rok – szpachlowanie i tynkowanie piwnic, wykonanie ogrodzenia i naprawa oświetlenia	16 165,66
	• 2010 rok – zakup drzwi ognioodpornych do kotłowni; czyszczenie i malowanie parkietu w trzech salach lekcyjnych	5 435,39
Szkoła Podstawowa w Jaćmierzu	• 2009 rok – malowanie klatki schodowej; remont drogi dojazdowej do świetlicy	6 935,63
	• 2010 rok – wykonanie placu zabaw	119 613,00
Szkoła Podstawowa w Nowosielcach	• 2009 rok – wykonanie chodnika oraz odwodnienia i izolacji budynku	86 310,66
	• 2010 rok – remont sanitariatów i korytarzy przeznaczonych na przedszkole; wykonanie schodów	28 303,32

	ewakuacyjnych i barierek ochronnej; położenie paneli podłogowych oraz malowanie sali przedszkolnej; malowanie szkoły	
Szkoła Podstawowa w Odrzechowej	• 2009 rok – naprawa rynien, wykonanie ramy okiennej	201,10
	• 2010 rok – wykonanie skrzydeł drzwi, zakup farb, malowanie, remont kontenera, zakup drzwi wejściowych	2 998,01
Szkoła Podstawowa w Pielni	• 2009 rok – remont barierki, naprawa pompy, malowanie ścian oraz parkietów w salach lekcyjnych	1 713,18
	• 2010 rok – zakup i montaż przepływowych podgrzewaczy wody; czyszczenie i lakierowanie parkietu w sali gimnastycznej	3 868,14

Źródło: Urząd Gminy Zarszyn.

Wymienione prace remontowe zostały sfinansowane ze środków własnych szkół. Wyjątkiem jest plac zabaw przy Szkole Podstawowej w Jaćmierzu, którego budowa i wyposażenie zostało współfinansowane ze środków programu rządowego „Radosna Szkoła”. Z tego samego programu dwie szkoły podstawowe – w Zarszynie i w Długiem otrzymały dotacje w wysokości 15 tysięcy złotych (20% stanowił wkład własny gminy) na zakup materiałów dydaktycznych do miejsc zabaw.

Wydatki gminy na oświatę i wychowanie w ostatnich latach znacznie wzrosły. Stało się tak między innymi za sprawą możliwości dofinansowania oświaty ze środków unijnych. Wymaga ono co prawda w większości przypadków wkładu własnego, stwarza jednak szanse na modernizację infrastruktury edukacyjnej na niespotykaną wcześniej skalę.

Dzięki dotacjom płynącym z różnych źródeł, w tym z programów unijnych, szkoły na terenie gminy modernizują i rozbudowują swoje budynki oraz realizują projekty mające na celu zwiększenie jakości nauczania. W ostatniej dekadzie pozyskano środki m. in. na:

Tabela 8. Pozyskane na oświatę środki finansowe.

<i>Cel, źródło finansowania oraz rok pozyskania</i>	<i>Wartość</i>
• Zakup sprzętu komputerowego i materiałów edukacyjnych dla szkół podstawowych w Pielni i Nowosielcach – środki Fundacji Bankowej Leopolda Kronenberga (2001)	22 000 zł
• Rozbudowę budynku Gimnazjum w Zarszynie w ramach Kontraktu Wojewódzkiego oraz pomoc Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu (2003)	50 000 zł + 50 000 zł
• Rozbudowę budynku Gimnazjum w Zarszynie – odbudowa klatki schodowej wraz z szatniami w ramach Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich (2003)	22 726 zł
• Przebudowę systemu ogrzewania w Szkole Podstawowej w Odrzechowej – Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska	22 800 zł

i Gospodarki Wodnej (2003)	
Rozbudowę budynku Gimnazjum w Zarszynie i Odrzechowej w ramach Kontraktu Wojewódzkiego oraz rozbudowa Gimnazjum w Zarszynie – MENiS (2004)	200 000 zł + 190 000 zł
Realizację projektu „Szkoła Marzeń” – Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej (2005/2006)	264 000 zł
Rozbudowę Szkoły Podstawowej w Odrzechowej – Marszałek Województwa Podkarpackiego (2006)	100 000 zł
Zdobycie wykształcenia przez osoby niepełnosprawne – środki PFRON w ramach programu „Uczeń na wsi” (2007)	324 686 zł
Realizację projektu „Szkoła lepszego startu” – środki z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (2008/2009)	118 030 zł
Realizację projektu „Chcę, mogę, potrafię” - środki z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (2009/2010)	181 628 zł
Realizację projektu „Doskonaląc siebie pomagamy innym” - środki z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (2010)	38 061 zł

Źródło: Urząd Gminy Zarszyn.

Planuje się budowę placu zabaw dla dzieci w miejscowości Długie. Wartość inwestycji to 49 530,63 zł. 30 213,68 zł będzie pochodziło z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Pozostała kwota (19 316,95 zł) będzie pochodziła ze środków własnych gminy.

Każda ze szkół dysponuje pracownikami komputerowymi. Szkoły podstawowe w Bażanówce i Odrzechowej posiadają dwie takie pracownie, podobnie jak Gimnazjum w Zarszynie. Pozostałe szkoły posiadają po jednej sali wyposażonej w komputery z połączeniem do Internetu. Placówki dysponują zróżnicowaną liczbą komputerów służących uczniom:

Tabela 9. Komputery do użytku uczniów.

<i>Lp.</i>	<i>Szkoła</i>	<i>Liczba komputerów do użytku uczniów</i>
1.	Szkoła Podstawowa w Zarszynie	10
2.	Szkoła Podstawowa w Jaćmierzu	12
3.	Szkoła Podstawowa w Bażanówce	18
4.	Szkoła Podstawowa w Długiem	11
5.	Szkoła Podstawowa w Nowosielcach	8
6.	Szkoła Podstawowa w Pielni	18
7.	Szkoła Podstawowa w Odrzechowej	10
8.	Gimnazjum w Długiem	10
9.	Gimnazjum w Zarszynie	18

Źródło: Urząd Gminy Zarszyn.

Każda z wyżej wymienionych szkół prowadzi zajęcia pozalekcyjne, w formie kółek zainteresowań m.in. z następującego zakresu tematycznego: kółka matematyczne, kółka polonistyczne, muzyczne, sportowe, teatralne, itp.

Uczniowie uczą się w szkołach dwóch języków obcych – angielskiego i niemieckiego. Szkoły podstawowe w Zarszynie, Jaćmierzu i Bażanówce w klasach 1 – 3 prowadzą zajęcia z tych dwóch języków w wymiarze dwóch godzin tygodniowo. W pozostałych szkołach naucza się tylko języka angielskiego, również dwie godziny tygodniowo. Dla klas 4 – 6 przewidziano osiem godzin tygodniowo rozłożonych na okres tych trzech lat. W gimnazjach, w których nacisk na naukę języków obcych jest większy, przewidziano dla każdej klasy pięć godzin nauki języków angielskiego i niemieckiego tygodniowo. Jedynie uczniowie ostatnich klas Gimnazjum w Długiem uczą się języka trzy godziny lekcyjne w tygodniu.

Szkoły w gminie Zarszyn współpracują ze szkołami zagranicznymi, zwłaszcza z partnerami ze Słowacji. Dzięki tej współpracy uczniowie nawiązują znajomości z rówieśnikami z zagranicy, a nauczyciele mogą wymienić się doświadczeniami. W ramach projektów transgranicznych młodzież ma możliwość korzystania z atrakcyjnych wycieczek edukacyjnych, z pozalekcyjnych kółek zainteresowań oraz uczestniczyć w imprezach kulturalnych.

Przykładem takiej współpracy jest program „Comenius”, w ramach którego Gimnazjum w Zarszynie wraz ze szkołą w Radvani na Słowacji realizował projekt pod nazwą „Z rodzinnymi regionami we wspólnej Europie”. Uczniowie mogli korzystać z zajęć pozalekcyjnych przygotowujących do egzaminu gimnazjalnego, z kółek zainteresowań. Zorganizowano także wycieczki oraz wydarzenia kulturalne. W 2010 roku rozpoczęto realizację innego projektu w ramach drugiej edycji programu „Comenius” – „Bez barier i kompleksów w europejskiej rodzinie”.

Kadra nauczycielska

Baza oświatowa w gminie Zarszyn z każdym rokiem ulega poprawie. Zarówno w aspekcie bazy lokalowej, jak i zasobów ludzkich – jakości kadry nauczycielskiej.

Strukturę zatrudnienia w szkołach przedstawia tabela:

Tabela 10. Zatrudnienie w szkołach w gminie Zarszyn.

Lp.	Szkoła	Etaty		
		Pedagogiczne	Niepedagogiczne	Sezonowe
1.	Szkoła Podstawowa w Zarszynie	14,58	3	-
2.	Szkoła Podstawowa w Jaćmierzu	12,72	7	-
3.	Szkoła Podstawowa w Bażanówce	11,92	1,5	-
4.	Szkoła Podstawowa w Długiem	11,42	3	1
5.	Szkoła Podstawowa w Nowosielcach	10,31	2,75	-
6.	Szkoła Podstawowa w Pielni	10,39	2	-
7.	Szkoła Podstawowa w Odrzechowej	10,06	3	-
8.	Gimnazjum w Długiem	17,06	6	-
9.	Gimnazjum w Zarszynie	17,38	3	-

Źródło: Urząd Gminy Zarszyn.

Najliczniejsza kadra wśród szkół podstawowych zatrudniona jest w Szkole Podstawowej w Zarszynie. Wynika to z faktu, że do tej placówki uczęszcza najwięcej uczniów.

Kadra nauczycielska jest bardzo dobrze wykwalifikowana, ponad 95% nauczycieli posiada wykształcenie wyższe magisterskie. Część z nich posiada kwalifikacje do nauczania dwóch lub trzech przedmiotów. Dzięki dofinansowaniu ze środków unijnych, nauczyciele mogli podwyższyć swoje kompetencje poprzez udział w szkoleniach zawodowych. Poziom wykształcenia pedagogów, a także stopień awansu zawodowego widać w tabelach:

Tabela 11. Poziom wykształcenia oraz stopień awansu zawodowego nauczycieli.

<i>Lp.</i>	<i>Szkoła</i>	<i>Wykształcenie</i>			<i>Stopień awansu zawodowego</i>			
		<i>Wyższe magisterskie</i>	<i>Wyższe licencjackie</i>	<i>Studium nauczycielskie</i>	<i>Stażysta</i>	<i>Kontraktowy</i>	<i>Mianowany</i>	<i>dplomowany</i>
1.	Szkoła Podstawowa w Zarszynie	16	1	-	1	2	3	11
2.	Szkoła Podstawowa w Jaćmierzu	15	-	-	-	1	2	12
3.	Szkoła Podstawowa w Bażanówce	15	-	-	2	3	5	5
4.	Szkoła Podstawowa w Długiem	14	2	-	-	3	5	8
5.	Szkoła Podstawowa w Nowosielcach	14	-	-	-	2	3	9
6.	Szkoła Podstawowa w Pielni	11	-	1	-	1	5	6
7.	Szkoła Podstawowa w Odrzechowej	13	2	-	-	-	4	11
8.	Gimnazjum w Długiem	18	1	-	-	3	7	9
9.	Gimnazjum w Zarszynie	21	1	-	-	2	5	15

Źródło: Urząd Gminy Zarszyn.

Potrzeby

W ramach opracowania „Programu rozwoju edukacji, kultury i sportu” przeprowadzono konsultacje z przedstawicielami poszczególnych szkół prowadzonych przez Gminę Zarszyn. Pozwoliło to na poznanie potrzeb każdej ze szkół; w głównej mierze dotyczą one braków w wyposażeniu, pomocach metodycznych. Potrzeby te zostały zgrupowane poniżej, dla przejrzystości dokumentu zostały one uogólnione i pogrupowane tematycznie.

Tabela 12. Zestawienie potrzeb szkół.

<i>Lp.</i>	<i>Szkoła</i>	<i>Potrzeby</i>
1.	Szkoła Podstawowa w Zarszynie	• Renowacja boiska szkolnego oraz jego otoczenia • Renowacja parkietu na Sali gimnastycznej • Pomoce dydaktyczne (tablica interaktywna, plansze przedmiotowe)
2.	Szkoła Podstawowa w Jaćmierzu	• Sprzęt multimedialny do nauki przedmiotów • Pomoce dydaktyczne do matematyki i przyrody • Gry planszowe do zajęć w świetlicy • Sprzęty do zajęć sportowych
3.	Szkoła Podstawowa w Bażanówce	• Zestaw komputerowy (kserokopiarka, laptop) • Sprzęty do zabaw sportowych • Meble szkolne (stoliki, krzeselka, biurka)
4.	Szkoła Podstawowa w Długiem	• Pomoce dydaktyczne do nauki: języka polskiego (m. in. słowniki, tablice interaktywne), plastyki, techniki, przyrody, nauczania zintegrowanego • Sprzęty edukacyjno-rekreacyjne do punktów przedszkolnych • Sprzęty do zajęć sportowych
5.	Szkoła Podstawowa w Nowosielcach	• Pomoce dydaktyczne do nauki: Biologii, matematyki, języka polskiego, języka angielskiego, historii (mapy, filmy edukacyjne), muzyki (instrumenty), plastyki, informatyki (sprzęt komputerowy) • Meble szkolne • Pomoce diagnozujące dysleksję • Budowa Sali gimnastycznej oraz zakup sprzętu do zajęć sportowych
6.	Szkoła Podstawowa w Odrzechowej	• Pomoce dydaktyczne • Boisko na zewnątrz szkoły
7.	Szkoła Podstawowa w Pielni	• Pomoce dydaktyczne • Plac zabaw dla dzieci wraz zagospodarowaniem otoczenia szkoły
8.	Gimnazjum	• Pomoce dydaktyczne do nauki biologii, chemii, fizyki,

	w Długiem	matematyki, języka polskiego, niemieckiego, angielskiego, geografii, historii, plastyki, religii • Sprzęt do zajęć sportowych • Wzbogacenie księgozbioru szkolnej biblioteki • Sprzęty edukacyjno-rekreacyjne do świetlicy szkolnej • Sprzęt komputerowy
9.	Gimnazjum w Zarszynie	• Pomoce dydaktyczne • Pomoce dla poradni psychologiczno-pedagogicznej • Sprzęt komputerowy • Renowacja parkietów, malowanie ścian w całej szkole, w tym na sali gimnastycznej • Renowacja boiska szkolnego oraz jego otoczenia • Sprzęt do zajęć sportowych

Źródło: Urząd Gminy Zarszyn.

Aktywność społeczna

Na terenie gminy działają organizacje pozarządowe wspierające procesy kształcenia i wychowania dzieci i młodzieży. Wymienić należy Stowarzyszenie Edukacyjno-Kulturalne przy Gimnazjum w Długiem czy Klub Inwencji Kulturalnych i Społecznych Młodzieży w Odrzechowej. Nie do przecenienia jest rola kół gospodyń wiejskich oraz Ochotniczych Straży Pożarnych; dzięki ich działalności młodzież ma szansę poznać lepiej miejscową historię, zwyczaje, tradycje.

Kultura

Należy zwrócić uwagę na liczne powiązania pomiędzy edukacją, kulturą i sportem. Ze względu na trudność jednoznacznego określenia granic pomiędzy tymi sferami zrodziła się koncepcja opracowania jednego programu obejmującego każdą z nich.

Definicja kultury

Kultura najczęściej rozumiana jest jako całokształt duchowego i materialnego dorobku społeczeństwa. Kultura to także charakterystyczne dla danego społeczeństwa wzory postępowania, oraz to, co w zachowaniu ludzkim jest wyuczone, w odróżnieniu od tego, co jest biologicznie odziedziczone. Wypracowanie jednej, interdyscyplinarnej definicji kultury okazało się niemożliwe, ponieważ w zależności od dyscypliny, szkoły naukowej, celów badań stosuje się odmienne podejście do zagadnień związanych z kulturą. I tak może być ona rozumiana jako coś odróżniającego społeczności ludzkie od społeczności zwierzęcych, ale także jako dorobek materialny i niematerialny danej społeczności ludzkiej odróżniający ją od innej społeczności ludzkiej. Kultura może być pojęciem wartościującym lub jedynie opisującym całokształt wzorów zachowania, tradycji występujących w danej zbiorowości. Kulturę można pojmować zarówno globalnie – jako ogół materialnego i duchowego dorobku przekazywanego z pokolenia na pokolenie, jak i jako wycinek pewnej całości – mówimy wtedy na przykład o muzyce, malarstwie, literaturze, itd.

Potencjał kulturowy wyraża się poprzez całokształt dorobku historycznego i artystycznego, a także poprzez działalność twórców kultury, funkcjonowanie instytucji kultury (ośrodki kultury, biblioteki, itp.), organizacji pozarządowych oraz obiektów kultury materialnej i niematerialnej.

Sfera kultury jest niezwykle ważna i niezbędne jest wspieranie działalności istniejących ośrodków kultury, twórców kultury oraz inicjatyw nakierowanych na jej rozwój. Kultura we współczesnym społeczeństwie ma znaczący wpływ na rozwój ekonomiczny i społeczny, zapewnia określoną liczbę miejsc pracy oraz wytwarza znaczną część PKB. Nie należy więc w żadnym wypadku bagatelizować jej znaczenia w polityce gospodarczej państwa.

Jako że kultura to nieodłączna część funkcjonowania każdego społeczeństwa, jej instytucje także powinny reagować na zmiany zachodzące w otoczeniu. Powinny się

systematycznie modernizować i dostosowywać do potrzeb odbiorców. Dotyczy to zarówno zarządzania oraz procesów uspołeczniania zarządzania, jak i wyposażenia. Obecnie szansą na modernizację są m. in. środki Unii Europejskiej.

Ograniczoność środków finansowych przeznaczanych na kulturę wymusza konieczność racjonalnego ich wydatkowania, tak, aby zapewnić realizację najkonieczniejszych inwestycji. Strategiczne, długookresowe planowanie jest więc niezbędne i zapewnia skoordynowane i przemyślane działania na danym polu. W kontekście planowania rozwoju kultury ważne jest także zwiększanie aktywności społecznej na szczeblu regionalnym, w tym aktywności organizacji pozarządowych. Odpowiedni poziom współpracy i wykorzystanie posiadanych zasobów intelektualnych pozwoli na racjonalizację działań.

Poniższy program jest zgodny z założeniami „Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013”. Obszary strategiczne, wyodrębnione przez ten dokument to:

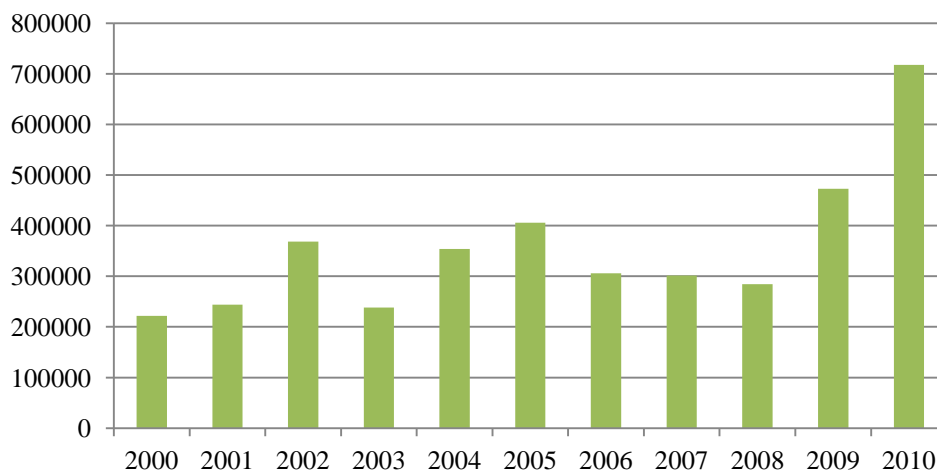
- promocja czytelnictwa i wsparcie sektora książek i wydawnictw,
- ochrona dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie ochrona i rewaloryzacja zabytków,
- rozwój szkolnictwa artystycznego, w tym rozbudowa i modernizacja infrastruktury oraz unowocześnianie programów edukacji artystycznej i dostosowanie ich do rynku pracy,
- wzmocnienie efektywności działania i roli instytucji artystycznych w kreowaniu sfery kultury, w tym i promocji polskiej twórczości artystycznej,
- stworzenie systemu wspierania współczesnej twórczości artystycznej, stworzenie instytucji zajmujących się jej dokumentowaniem, gromadzeniem i udostępnianiem.²

Inwestycje w dziedzinie infrastruktury kulturalnej możliwe są dzięki środkom gminy przeznaczanym na organizację życia kulturalnego mieszkańcom gminy, a także dzięki umiejętności pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych. Na przestrzeni ostatniej dekady wydatki gminy na kulturę oraz ochronę dziedzictwa narodowego kształtowały się następująco:

---

² *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013*, s. 115.

Wykres 5. Wydatki gminy na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS i UG Zarszyn.

Institucje kultury na terenie gminy Zarszyn otrzymały dofinansowanie m. in. na:

Tabela 13. Pozyskane środki na działalność kulturalną.

<i>Cel, źródło finansowania, rok</i>	<i>Wartość</i>
• Organizację Przeglądu Kapel i zespołów ludowych – Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego (2000)	1000 zł
• Organizację Podkarpackiej Biesiady Kół Gospodyń Wiejskich – Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego (2002)	1000 zł
• Zakup książek do Gminnej Biblioteki Publicznej w Zarszynie – dotacja Ministerstwa Kultury (2004)	3500 zł
• Prace remontowo-konserwatorskie wnętrza kaplic w zabytkowym drewnianym kościele w Jaćmierzu – Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego (2004)	8 000 zł
• Zakup książek do bibliotek – dotacja Ministerstwa Kultury (2005)	12 250 zł
• Organizację Międzynarodowej Biesiady Kół Gospodyń Wiejskich – Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego (2007)	4 000 zł
• Realizację zadania „Niech łączy nas tradycja i słowiańskie korzenie” – pomoc Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego (2007)	4 000 zł
• Organizację „Międzynarodowego pokazu i zawodów zabytkowych sikawek strażackich” – pomoc Urzędu Wojewódzkiego (2008)	4 000 zł
• Organizację „Kultury pogranicza” – pomoc Urzędu Wojewódzkiego (2008)	4 000 zł
• Realizację projektu „Zarszyńskie smakołyki – czyli nasze kulinarne dziedzictwo szansą na lepszą przyszłość” – środki z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (2010/2011)	

Źródło: Urząd Gminy Zarszyn.

Obecnie gmina Zarszyn planuje jedną inwestycję w zakresie poprawy stanu infrastruktury kulturalnej – remont pokrycia dachowego budynku Domu Kultury z blachy ocynkowanej trapezowej wraz z malowaniem. Koszt inwestycji to 46 533,08 zł. Część (28 606,30 zł) stanowi dofinansowanie z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, natomiast pozostały koszt (17 926,78 zł) pokryje gmina.

Ośrodki kultury

Na terenie gminy Zarszyn funkcjonują wiejskie świetlice, w których organizowane są różne aktywności mieszkańców gminy w zakresie kultury. Dzięki nim osoby zainteresowane kreatywnym i pożytecznym spędzeniem czasu mogą rozwijać swoje pasje. Konsekwencją działalności takich świetlic jest wzrost aktywności społeczności lokalnej, powstawanie inicjatyw wzmacniających postawy obywatelskie oraz tożsamość lokalną. Taką funkcję pełnią:

Tabela 14. Ośrodki kultury.

<i>Lp.</i>	<i>Nazwa</i>	<i>Działalność</i>
1.	Wiejska Świetlica Środowiskowa w Zarszynie	Organizuje szkolenia na odległość; oferuje dostęp do Internetu; zapewnia zagospodarowanie wolnego czasu; ze świetlicy korzysta dziennie około 25 osób
2.	Wiejska Świetlica Środowiskowa w Jaćmierzu	Organizuje szkolenia na odległość; oferuje dostęp do Internetu; zapewnia zagospodarowanie wolnego czasu; ze świetlicy korzysta dziennie około 25 osób
3.	Wiejska Świetlica Środowiskowa w Odrzechowej	Organizuje szkolenia na odległość; oferuje dostęp do Internetu; zapewnia zagospodarowanie wolnego czasu; ze świetlicy korzysta dziennie około 25 osób
4.	Świetlica OSP w Nowosielcach	W świetlicy, pod patronatem OSP, działa Regionalny Zespół Ludowy „Ziemia Sanocka”, który w swoim repertuarze posiada tańce z regionu rzeszowskiego, haczowskiego, krośnieńskiego, a także obrzęd „Gody Weselne”
5.	Świetlica OSP w Jaćmierzu	W świetlicy, pod patronatem OSP, działa Młodzieżowa Orkiestra Dęta. W jej skład wchodzi uczniowie różnego typu szkół. Przy orkiestrze działa również grupa mażorettek oraz cheerleaderek.
6.	Świetlica w Domu Ludowym w Zarszynie	W świetlicy, pod patronatem OSP, działa Orkiestra Dęta, przy którym powstała również grupa mażorettek.
7.	Świetlica przy OSP Długie	W świetlicy, pod patronatem OSP, działa Zespół „Iskra”. W jego repertuarze znajdują się pieśni patriotyczne, wojskowe, strażackie oraz piosenki biesiadne i popularne.

Źródło: Urząd Gminy Zarszyn.

Z każdej ze świetlic korzysta codziennie po kilkadziesiąt osób – ich liczba zależy od spotkań działających w nich zespołów i grup. Prócz regularnych spotkań odbywających się w świetlicach grupy te uczestniczą w przygotowaniu i realizacji imprez kulturalnych. Niektóre z nich na stałe zagościły w kalendarzu kulturalnym gminy Zarszyn. Cyklicznie odbywają się:

Tabela 15. Cykliczne wydarzenia kulturalne.

<i>Lp.</i>	<i>Nazwa</i>	<i>Organizator, miejsce</i>	<i>Rok rozpoczęcia</i>
1.	Regionalny Przegląd Kolęd i Pastorałek	Urząd Gminy Zarszyn	2004
2.	Wystawa Bożonarodzeniowa	Urząd Gminy Zarszyn Koło Gospodyń Wiejskich Nowosielce	2005
3.	Wystawa Wielkanocna	Urząd Gminy Zarszyn Koło Gospodyń Wiejskich Posada Zarszyńska	2003
4.	Biesiada Kół Gospodyń Wiejskich	Urząd Gminy Zarszyn Kola Gospodyń Wiejskich z terenu gminy	2000
5.	Jarmark na Jaćmierskim Rynku	Urząd Gminy Zarszyn Koło Gospodyń Wiejskich Jaćmierz, Ochotnicza Straż Pożarna Jaćmierz	2002
6.	Dożynki Gminne	Urząd Gminy Zarszyn Rada Sołecka Kół Gospodyń Wiejskich	1975
7.	Obchody Święta Niepodległości	Urząd Gminy Zarszyn	2000
8.	Przegląd Zespołów OSP	Urząd Gminy Zarszyn OSP w poszczególnych miejscowościach	2007
9.	Przegląd Grup Jasełkowo-Kolędniczych	Jaćmierz	2008
10.	Międzynarodowy Pokaz i Zawody Sikawek Konnych	Pielnia	2008
11.	Wybór Baby i Chłopa	Bażanówka	2004

Źródło: Urząd Gminy Zarszyn.

Oprócz wymienionych imprez cyklicznych, gmina Zarszyn zorganizowała, przy współfinansowaniu ze środków Unii Europejskiej, w ramach współpracy transgranicznej, „Rekonstrukcję Historyczną Wydarzeń z 1944 roku” walk II Czechosłowackiej Brygady Spadochronowej. Odbyła się ona 4 i 5 września 2010 roku. W uroczystościach brali udział: przedstawiciel Ambasady Republiki Słowackiej Peter Kormúth – Radca, Chargé d’ Affaires

a.i., Konsul Generalny Republiki Słowackiej Marek Lisansky. Wydarzenie to miało na celu zobrazowanie mieszkańcom historii terenów, na których żyją.

W oddalonym o 15 kilometrów Sanoku znajduje się kino oraz teatr, można również udać się do kina w Krośnie, gdzie działa także Regionalne Centrum Kultur Pogranicza. Instytucja ta organizuje coroczne festiwale kulturalne, w tym Festiwal Teatrów Młodzieżowych. Brzozów także oferuje chętnym kino.

Biblioteki

Odpowiedni poziom zaspokojenia potrzeb czytelniczych mieszkańców gminy Zarszyn zapewnia Gminna Biblioteka Publiczna w Zarszynie. Posiada cztery filie na terenie gminy – w Jaćmierzu, Długiem, Odrzechowej i w Nowosielcach. Każda z placówek podejmuje działania na rzecz rozwoju kulturalnego czytelników. Najważniejsze dane obrazujące usługi świadczone przez te placówki znajdują się w tabeli:

Tabela 16. Biblioteki.

<i>Lp.</i>	<i>Biblioteka/filia</i>	<i>Powierzchnia (w m²)</i>	<i>Liczba czytelników</i>	<i>Liczba wypożyczeń</i>	<i>Księgozbiór</i>
1.	Gminna Biblioteka Publiczna w Zarszynie	65	569	8 764	15 306
2.	Filia w Jaćmierzu	71	345	5 118	12 964
3.	Filia w Długiem	77	229	2 389	8 595
4.	Filia w Odrzechowej	34	225	2 648	9 579
5.	Filia w Nowosielcach	33	292	5 076	9 058

Źródło: Urząd Gminy Zarszyn.

W Gminnej Bibliotece Publicznej w Zarszynie zatrudnione są dwie osoby, a w pozostałych placówkach bibliotecznych po jednej. Biblioteka w Zarszynie udostępnia czytelnikom trzy komputery z dostępem do Internetu. W filii w Długiem czytelnicy nie mają możliwości skorzystania z komputera z Internetem. Pozostałe filie – w Jaćmierzu, Odrzechowej i Nowosielcach oferują dostęp do jednego komputera podłączonego do Internetu. Znacznym ułatwieniem w dostępie do posiadanych przez bibliotekę zasobów książkowych są elektroniczne katalogi zbiorów. Na dzień dzisiejszy żadna z placówek nie posiada takiej bazy, jednak dwie z nich (w Zarszynie i w filii w Długiem), są na etapie przygotowywania katalogów elektronicznych.

Żadna z placówek bibliotecznych w gminie Zarszyn nie jest przystosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Prócz wypożyczania czytelnikom książek, placówki na terenie gminy Zarszyn prowadzą działania propagujące czytelnictwo. Gminna Biblioteka Publiczna w Zarszynie w ramach zajęć bibliotecznych przeprowadziła dziesięć konkursów czytelniczych dla 170 osób oraz dwie wystawy. Filia w Jaćmierzu również organizuje konkursy czytelnicze, spotkania dyskusyjne, lekcje biblioteczne, zajęcia plastyczno-teatralne, w których wzięły udział 402 osoby. Filia w Długiem organizuje lekcje biblioteczne oraz wystawy. Podobnie filia w Odrzechowej, w której także odbywają się lekcje biblioteczne, organizowane są konkursy czytelnicze oraz wystawy. Filia w Nowosielcach prężnie działa promując czytelnictwo poprzez konkursy czytelnicze, lekcje biblioteczne oraz zajęcia plastyczno-teatralne.

Współpraca w zakresie kultury

Gmina Zarszyn ściśle współpracuje ze swoimi zagranicznymi sąsiadami, szczególnie owocna jest współpraca z Republiką Słowacką. Prócz wspólnie realizowanych projektów edukacyjnych, w 2010 roku gmina realizowała projekt pod nazwą „Wspólna historia podstawą przyjaźni polsko-słowackiej” o łącznej wartości 50 tysięcy euro. Został on dofinansowany przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska – Republika Słowacka. Wcześniej zrealizowano projekty m. in.: „Młodzież w trosce o dziedzictwo kulturowe regionów przygranicznych” (zrealizowany w 2004 roku w ramach Programu Współpracy Przygranicznej PHARE 2001), „Tradycje drogą do współpracy i rozwoju Euroregionu” (zrealizowany w latach 2005 – 2006 w ramach Narodowego Programu dla Polski PHARE 2002). W ramach współpracy międzynarodowej powstały wydawnictwa, takie jak: „Gmina Zarszyn – Obce Zdrzenia Horna Olka”, „Rękodzieło artystyczne w Gminie Zarszyn i w miejscowościach Stowarzyszenia Górna Olka”, „Tradycja Drogą do Współpracy i Rozwoju Euroregionu” (wydane w ramach Programu Współpracy Przygranicznej PHARE 2001) oraz „Wspólna historia podstawą przyjaźni polsko-słowackiej” (projekt współfinansowany przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz budżetu państwa za pośrednictwem Euroregionu Karpackiego w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska – Republika Słowacka 2007 – 2013).

Na obszarze gminy Zarszyn działają organizacje pozarządowe zajmujące się organizowaniem życia kulturalnego mieszkańcom. Są to zarówno grupy zarejestrowane w formie stowarzyszeń, jak i grupy nieformalne, takie jak na przykład koła gospodyń wiejskich. Ponieważ duża część z nich prowadzi działalność w różnych dziedzinach, nie da się ich zakwalifikować w sposób jednoznaczny do konkretnej kategorii. Z pewnością należy jednak wspomnieć o działalności kół gospodyń wiejskich, które nie tylko zapewniają ciekawe spędzenie wolnego czasu swoim członkiniom, ale także organizują imprezy kulturalne, wystawy, konkursy, z których korzystają rzesze mieszkańców całej gminy. Podobnie chlubną działalność prowadzą lokalne ochotnicze straże pożarne, które również zajmują się organizacją cyklicznych imprez, pod ich patronatem działają także zespoły muzyczne, zrzeszające zarówno młodzież, jak i dorosłych.

Do organizacji pozarządowych działających między innymi w sferze kultury należą:

- Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne Sołtysów Gminy Zarszyn
- Ochotnicza Straż Pożarna w Zarszynie
- Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne Kobiet Gminy Zarszyn
- Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania "Dorzecze Wisłoka"
- Ochotnicza Straż Pożarna w Pielni
- Ochotnicza Straż Pożarna w Posadzie Jaćmierskiej
- Ochotnicza Straż Pożarna w Posadzie Zarszyńskiej
- Ochotnicza Straż Pożarna w Nowosielcach
- Stowarzyszenie Rozwoju Kultury Fizycznej na wsi
- Ochotnicza Straż Pożarna w Długiem
- Stowarzyszenie Edukacyjno-Kulturalne przy Gimnazjum w Długiem
- Ochotnicza Straż Pożarna w Bażanówce
- Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne Miłośników Ziemi Bażanowsko-Jaćmierskiej
- Klub Inwencji Kulturalnych i Społecznych Młodzieży w Odrzechowej
- Ochotnicza Straż Pożarna w Odrzechowej
- Stowarzyszenie Kultura, Sport i Turystyka "Odrzechowanie Ziemia Sanocka"
- Ochotnicza Straż Pożarna w Jaćmierzu
- Koło Gospodyń Wiejskich w Zarszynie
- Koło Gospodyń Wiejskich w Posadzie Zarszyńskiej
- Koło Gospodyń Wiejskich w Nowosielcach
- Koło Gospodyń Wiejskich w Bażanówce

- Koło Gospodyń Wiejskich w Jaćmierzu
- Koło Gospodyń Wiejskich w Posadzie Jaćmierskiej
- Koło Gospodyń Wiejskich Jaćmierz Przedmieście
- Koło Gospodyń Wiejskich w Odrzechowej
- Koło Gospodyń Wiejskich w Długiem
- Koło Gospodyń Wiejskich w Pielni
- Rada Gminna Kół Gospodyń Wiejskich w Zarszynie

Ponieważ organizacje pozarządowe pełnią bardzo ważną, niezastąpioną wręcz, funkcję, mogły one skorzystać z dofinansowania na swoją działalność z Programu Integracji Społecznej. Grupy nieformalne i stowarzyszenia korzystały również z pomocy doradczej oraz finansowej przy organizacji imprez rekreacyjno-kulturalnych.

Dziedzictwo kulturowe gminy

Na dziedzictwo kulturowe gminy składają się zabytki rozsiane na terenie całej gminy. W każdej z miejscowości znajdują się obiekty wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków prowadzonej przez gminę Zarszyn. Łącznie jest ich 93. Opis przedstawia najważniejsze z nich.

- **Bażanówka**

Kościół parafialny Najświętszego Serca Pana Jezusa w Bażanówce – jest najstarszym kościołem w Polsce wybudowanym przez wiernych Polskiego Narodowego Kościoła Katolickiego. Parafia powstała w 1921 roku. Jej historia związana jest z konfliktem pomiędzy dwoma lokalnymi duchownymi. Pierwszym kapłanem przybyłym do Bażanówki był ksiądz Antoni Ptaszek. W 1925 roku proboszczem został ksiądz Apolinary Filarski, który zainicjował budowę budynku kościoła. Budynek jest drewniany, posiada małe prezbiterium z boczną zakrystią. Dach kościoła jest jednokalenicowy z sygnaturką oraz metalową dzwonnica. Jeden z dwóch dzwonów pochodzi z 1923 roku. Umiejscowiony jest przy głównej drodze powiatowej w Bażanówce.

Zdjęcie 1. Kościół polsko-katolicki w Bażanówce.

Fot. Urząd Gminy Zarszyn.

Kaplica św. Dawida przy drodze do Zarszyna zbudowana została w 1910 roku, dla upamiętnienia mieszkańców wsi zmarłych w czasie epidemii cholery. Kapliczka poddana niszczycielskiemu działaniu czasu została w 1995 roku zastąpiona nową.

Dwór w Bażanówce pochodzi z początku XIX wieku, wybudowany został prawdopodobnie z inicjatywy Feliksa Laskowskiego. Położony na terenie parku o powierzchni 1,58 ha ze starodrzewiem. W wyniku działań wojennych uległ zniszczeniu, znajdującą się w nim bibliotekę spalili żołnierze radzieccy. Po wojnie dwór został wyremontowany, obecnie mieści się w nim szkoła podstawowa. Zbudowany na planie prostokąta, z cegły, parterowy, posiada facjaty na poddaszu; do pięciokolumnowego ganku prowadzą boczne schodki. Posiada dwa alkierze. Wewnątrz zachowano typowy wystrój wnętrz z sienią (w niej kolumnowy piec na ośmiobocznej podstawie) oraz salonikiem. Budynek pokryty jest dachem dwuspadowym.

Zdjęcie 2. Dwór w Bażanówce

Fot. Urząd Gminy Zarszyn

Figura św. Jana Nepomucena – pochodząca z 1855 roku ludowa rzeźba, stoi przy drodze do miejscowości Długie.

- **Jaćmierz**

W miejscowości Jaćmierz znajdują się dwa zabytkowe, drewniane kościoły. Jeden z nich, pw. Wniebowzięcia NMP, pochodzi z II połowy XVIII wieku. Posiada wysoką wartość historyczno-artystyczną, na którą składa się bogate wyposażenie oraz zdobienia (m. in. późnobarokowy ołtarz główny z barokowymi ornamentami z XVIII wieku oraz z figurami i obrazami z tego samego wieku). Wewnątrz kościoła znajdują się dwie prostokątne kaplice z XIX wieku. Posiada dwie dwukondygnacyjne wieże. Jest to trzeci budynek sakralny jaki powstał w Jaćmierzu. Już w XV wieku Jaćmierzanie posiadali drewniany kościół, który został zniszczony przez Tatarów w 1624 roku. W tym samym miejscu kilkanaście lat później postawiono kolejny budynek kościoła, także drewniany, który spłonął w niewiadomych okolicznościach w następnym wieku. Obecny budynek kościoła postawiono już w innym miejscu, poświęcono go w 1798 roku. Obiektem zabytkowym jest także murowana plebania z lat 1924 – 1927. W skład zespołu parafialnego wchodzi także murowana dzwonnica z 1925 roku. Dzwony pochodzą z 1945 i 1947 roku, poprzednie zostały przeznaczone przez Niemców na potrzeby wojenne III Rzeszy.

Zdjęcie 3. Kościół rzymsko-katolicki w Jaćmierzu.

Fot. Urząd Gminy Zarszyn.

W Jaćmierzu znajduje się również drewniany kościół polskokatolicki pw. Najświętszego Serca Jezusowego z 1925 roku. Postawiony na planie prostokąta, kryty dwuspadowym dachem z blachy, na szczycie którego postawiono sześciokątną wieżyczkę. Wewnątrz znajdują się trzy ołtarze. Wzniesienie świątyni było skutkiem podziału wyznaniowego – część wiernych pozostała przy kościele rzymskokatolickim, a część utworzyła nową wspólnotę polskokatolicką. Początkowo wierni w Jaćmierzu nie posiadali własnej świątyni i nabożeństwa odbywały się w prywatnych domach, zaś na ważniejsze uroczystości udawano się do Bażanówki. Po pewnym czasie zdecydowano o budowie własnego kościoła w Jaćmierzu. Należącą do parafii dzwonnice zbudowano w 1965 roku.

Na uwagę zasługuje zabytkowa zabudowa rynku oraz przyległych ulic: wzniesiony z czerwonej cegły w 1909 roku Dom Ludowy czy budynek starej szkoły. Okazałą piętrową szkołę ukończono w 1899 roku. Została częściowo zniszczona podczas I i II wojny światowej. Mimo iż w latach 1959 – 1960 przeprowadzono niezbędne prace remontowe, budynek obecnie stoi niewykorzystany. Wartość zabytkową posiada także dom drewniany – pierwotnie dom Kasy Stefczyka – wybudowany w latach 1900 – 1925. Obecnie mieści się w nim poczta oraz biblioteka. Wokół Rynku zachowała się tradycyjna zabudowa małomiasteczkowa. Parterowe domy stojące szczytami do rynku pochodzą z XIX wieku.

Pozostałością po znajdujących się niegdyś w Jaćmierzu zabudowaniach dworskich jest spichlerz wybudowany w latach 1875 – 1899.

Na starym cmentarzu rzymskokatolickim, umiejscowionym obok nowego cmentarza przy drodze do Wzdowa znajduje się kaplica grobowa pw. św. Sebastiana z 1827 roku.

Przebudowana na początku XX wieku. Pod kaplicą znajdują się groby rodzin Ostaszewskich i Grotowskich.

W Jaćmierzu znajdują się także zabytkowe kapliczki i figury przydrożne – położona przy drodze do Bażanówki z 1851 roku, murowana i otynkowana; XIX-wieczna Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej Bogarodzicy Maryi stojąca w centralnym punkcie jaćmierskiego rynku; Figura Matki Bożej z 1854 roku w pobliżu kościoła polskokatolickiego oraz ulokowana 300 metrów od drogi do Bażanówki figura Chrystusa z 1937 roku.

- **Nowosielce**

Przy głównej drodze znajduje się zespół dworski należący niegdyś do rodziny Gniewoszków. Sam budynek dworu pochodzi z około 1900 roku. Parterowy, prostokątny budynek posiada arkadowo – kolumnowy portyk od frontu oraz balkon na piętrze. Przed I wojną światową był komfortowo wykończony i wyposażony, obecnie wyremontowany, użytkowany jest przez Zespół Szkół Rolniczych. W parku dworskim trzy jesiony uznane zostały za pomniki przyrody. Naprzeciw zabudowań dworskich stoją ufundowane w 1892 roku przez właściciela Nowosielec, Wiktora Gniewosza, figury – Matki Bożej oraz św. Józefa Cieśli.

W Nowosielcach znajduje się kościół parafialny pw. NMP Nieustającej Pomocy wzniesiony w latach 1932-1934. We wnętrzu znajdują się zabytkowe elementy wyposażenia, m. in. późnobarokowy, XVIII-wieczny ołtarz boczny z malowanym na desce obrazem Matki Boskiej z Dzieciątkiem. W pobliżu kościoła stoi murowana kapliczka z 1850 roku, natomiast w przykościelnej nowej dzwonnicy z lat 50. XX wieku znajdują się dwa dzwony z 1624 roku przeniesione z Zarszyna.

Około 1 km od drogi głównej prowadzącej do Sanoka położony jest stary cmentarz rzymskokatolicki, obecnie nieużytkowany, w jego pobliżu wzniesiono w 1850 roku murowaną kapliczkę.

- **Odrzechowa**

Zespół cerkwi greckokatolickiej w Odrzechowej – pochodzi z 1813 roku, jednak już pierwsze wzmianki o cerkwi w Odrzechowej pochodzą już z XV wieku. We wnętrzu znajduje się obraz z ikonostasu z XIX wieku. Cerkiew została poważnie uszkodzona w czasie II wojny światowej, po wojnie odremontowana. Obecnie jest kościołem rzymskokatolickim. Budynek wybudowano w stylu romańskim, z jedną wieżą. Otoczony jest dawnym cmentarzem, na którym zachowało się kilka XIX-wiecznych nagrobków. Teren okala ogrodzenie z dzikiego

kamienia, w który, obok bramy cmentarnej, wbudowana jest dzwonnica z połowy XIX wieku. Sam cmentarz także posiada wartość historyczną.

Zdjęcie 4. Dawna cerkiew w Odrzechowej.

Fot. Urząd Gminy Zarszyn.

W Odrzechowej znajduje się również zespół dworsko-parkowy z drewnianym dworkiem pochodzącym z II połowy XIX wieku. Budynek wzniesiono na kamiennej podmurówce, posiada czterospadowy dach oraz wsparty dwoma filarami ganek od frontu, pokryty trójspadowym dachem. Dworek jest niezamieszkały i niszczeje.

- **Pielnia**

Zabytkowa cerkiew znajduje się również we wsi Pielnia. Świątynia pw. św. Jana Złotoustego pochodzi z 1805 roku. W 1946 roku została przemianowana na kościół rzymskokatolicki. Budynek jest murowany, umiejscowiony na wzgórzu. W skład zespołu cerkiewnego wchodzi także murowana dzwonnica pochodząca z tego samego okresu, co sama cerkiew.

- **Posada Jaćmierska**

Największą atrakcją turystyczną tej miejscowości jest zespół dworsko-parkowy Ostaszewskich pochodzący z okresu 1800 – 1850. W parku część drzew uznano za pomniki przyrody. Obecnie dwór jest własnością prywatną.

Innym zabytkiem jest wzniesiona w 1850 roku kapliczka. Znajduje się przy drodze prowadzącej do Jaćmierza.

- **Zarszyn**

W siedzibie gminy, Zarszynie, znajduje się zabytkowy kościół parafialny pw. św. Marcina i Matki Boskiej Szkaplerznej. Zbudowany został w 1867 roku w miejscu poprzedniego, rozebranego kościoła. Na tamte czasy miał imponujące rozmiary. I wojna światowa przyniosła zniszczenia kościoła, przed wybuchem kolejnej wojny ukończono odbudowę. Kościół został zdewastowany w okresie II wojny światowej. Po wojnie gruntownie odbudowano świątynię, zbudowano wieżę, wstawiono witraże, odremontowano organy.

Zdjęcie 5. Kościół parafialny w Zarszynie.

Fot. Urząd Gminy Zarszyn

W Zarszynie znajduje się również budynek dworca kolejowego z 1884 roku oraz kapliczka postawiona w 1900 roku przy drodze prowadzącej do Krosna.

Sport

Sport to pokojowe współzawodnictwo; jego istotę stanowi indywidualna lub zespołowa rywalizacja. Współzawodnictwo podejmowane jest m. in. w celu rekreacji oraz doskonalenia cech fizycznych.

W ciągu ostatnich dwóch dekad zaszły doniosłe zmiany w społeczeństwie polskim. Dotyczą one również podejścia do spędzania wolnego czasu. Coraz częściej wybieranym sposobem na wypoczynek są jego aktywne formy. Dotyczy to nie tylko dzieci i młodzieży, ale także osób dorosłych. Wraz ze wzrostem poziomu życia większości polskich obywateli, zaspokojeniem potrzeb egzystencjalnych oraz łatwiejszym dostępem do różnego typu dóbr wzrosły potrzeby wyższego rzędu, takie jak na przykład potrzeba spędzania wolnego czasu w sposób aktywny i kreatywny. Zapewnienie odpowiedniej infrastruktury, która pozwoli na ciekawy wypoczynek staje się coraz większym wyzwaniem dla gmin w naszym kraju.

W gminie Zarszyn na infrastrukturę sportową składają się szkolne sale gimnastyczne i boiska, a także kompleks sportowo-rekreacyjny w Posadzie Zarszyńskiej oraz kort tenisowy w Nowosielcach. Na obiekt w Posadzie Zarszyńskiej składają się:

- Boisko do koszykówki – 608 m²
- Boisko do siatkówki – 330 m²
- Kort tenisowy – 692 m²
- Plac zabaw

Sal gimnastyczne posiadają Szkoła Podstawowa w Odrzechowej (288 m²), Szkoła Podstawowa i Gimnazjum w Zarszynie (495 m², w tym sala korekcyjna), Szkoła Podstawowa w Jaćmierzu (209 m²), Szkoła Podstawowa i Gimnazjum w Długiem oraz Szkoła Podstawowa w Pielni (62,70 m²). Każda z sal przystosowana jest do prowadzenia zajęć sportowych – piłki nożnej, koszykówki, siatkówki, piłki ręcznej oraz innych. Wszystkie obiekty są dostępne dla mieszkańców:

- w Odrzechowej – 10 godzin tygodniowo,
- w Zarszynie – 16 godzin tygodniowo,
- w Jaćmierzu – 12 godzin tygodniowo,
- w Długiem – 12 godzin tygodniowo,
- w Pielni – 10 godzin tygodniowo,
- obiekt w Posadzie Zarszyńskiej – 36 godzin tygodniowo.

Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego im. II Czechosłowackiej Brygady Spadochronowej w Nowosielcach posiada salę gimnastyczną o powierzchni 2 863,30 m².

W gminie istnieje sześć boisk do piłki nożnej – w Bażanówce, Długiem, Nowosielcach, Pielni, Zarszynie oraz Odrzechowej. Funkcjonują także dysponujące boiskami sportowymi ludowe kluby sportowe: „Orzeł” Bażanówka, „Orion” w Pielni, „Sanbud” Długie, „Szarotka” w Nowosielcach, Ludowy Klub Sportowy w Zarszynie i w Odrzechowej. Młodzież może rozwijać pasje sportowe dzięki specjalnie dla nich stworzonym klubom: przy Szkole Podstawowej w Zarszynie, Szkole Podstawowej w Pielni, przy Gimnazjum w Zarszynie oraz przy Szkole Podstawowej w Jaćmierzu.

W żadnym z obiektów sportowo-rekreacyjnych nie są prowadzone zajęcia sportowe dla osób niepełnosprawnych. Obiekty nie są również dostosowane do potrzeb takich osób.

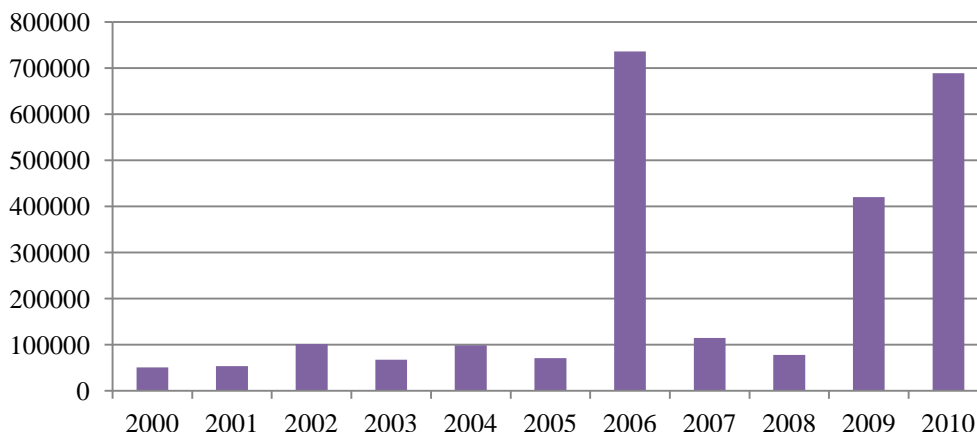
Ukształtowanie terenu sprzyja aktywnemu wypoczynkowi, spacerom, wycieczkom rowerowym. Modne w ostatnim czasie Nordic Walking również znakomicie sprawdzi się podczas spacerów po terenach gminy. W Posadzie Zarszyńskiej utworzono ścieżkę przyrodniczą. Przy Zootechnicznym Zakładzie Doświadczalnym w Odrzechowej istnieje druga co do wielkości stadnina koni huculskich w Polsce, która organizuje różne formy turystyki konnej. W miejscowości Pastwiska istnieje możliwość wypoczynku nad wodą, korzystania z kąpieli, sprzętu wodnego oraz wędkowania. Chcąc skorzystać z basenu należy udać się do Brzozowa, Sanoka lub do Krosna, gdzie znajdują się najbliższe obiekty tego typu. Urząd Gminy organizuje sportowe turnieje, w większości są one skierowane do młodzieży:

- Gminny Turniej Piłki Siatkowej o Puchar Przechodni Wójta Gminy Zarszyn – organizowany od 2002 roku,
- Współzawodnictwo Gmin Wiejskich w Sporcie Młodzieżowym – zapoczątkowany w 2000 roku,
- Sportowy Turniej Miast i Gmin – organizowany od 2005 roku.

Samorząd gminy, dzięki możliwości wydatkowania środków na ten cel, odgrywa ważną rolę w zapewnieniu mieszkańcom szans na rozwój kultury fizycznej na terenie gminy. Stąd konieczność podejmowania niezbędnych działań inwestycyjnych wzbogacających stan infrastruktury sportowo-rekreacyjnej. W ostatnich latach wydatki gminy na kulturę fizyczną i sport kształtowały się jak poniżej:

Wykres 6. Wydatki gminy na kulturę fizyczną i sport.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS i UG Zarszyn.

Gmina Zarszyn pozyskała środki zewnętrzne na realizację przedsięwzięć:

Tabela 17. Środki pozyskane na rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej.

<i>Cel, źródło finansowania, rok</i>	<i>Wartość</i>
• Budowę sali gimnastycznej przy SP w Odrzechowej – środki Urzędu Kultury Fizycznej i Sportu (2001/2002)	100 000 zł + 130 000 zł
• Zajęcia sportowo-rekreacyjne dla uczniów – Fundusz Zajęć Sportowo-Rekreacyjnych (2005)	14 962 zł
• Budowę boisk sportowo-rekreacyjnych w Posadzie Zarszyńskiej (2007)	86 272 zł
• Rozbudowę stadionu i modernizację nawierzchni boiska piłkarskiego w Długiem; budowę szatni sportowej – EFRR oraz środki własne (2010/2011)	414 567,97 zł + 248 532,81 zł
• Realizację projektu „Pływać każdy może - zajęcia sportowo - rekreacyjne dla dzieci i młodzieży z Gminy Zarszyn”. Projekt realizowany ze środków Funduszu Zajęć Sportowo - Rekreacyjnych dla uczniów (MSiT) oraz Gminy Zarszyn (2010)	21 255 zł

Źródło: Urząd Gminy Zarszyn.

Ze środków własnych sfinansowano budowę boiska szkolnego wraz z odwodnieniem w Jaćmierzu. Koszt zadania to 67 942,40 zł. Inwestycje zrealizowano w latach 2009 – 2010. W Pielni, w latach 2007 – 2010 wybudowano szatnię sportową. Wartość przedsięwzięcia wyniosła 263 891,88 zł. Gmina Zarszyn wniosła także wkład własny przy realizacji rozbudowy stadionu w Długiem.

W ramach wsparcia organizacji pozarządowych działających na rzecz rozwoju sportu i kultury fizycznej w gminie, ludowe kluby sportowe otrzymały dotację z budżetu gminy

w łącznej kwocie 57 500 zł na realizację zadania pn. „Upowszechnianie kultury fizycznej wśród dzieci i młodzieży”.

Gmina nadal planuje wzbogacenie oraz ulepszenie stanu infrastruktury sportowo-rekreacyjnej:

Tabela 18. Planowane inwestycje w zakresie infrastruktury społeczno-rekreacyjnej.

<i>Rodzaj inwestycji, miejsce</i>	<i>Termin</i>	<i>Wartość, źródła finansowania</i>
Kompleks sportowo-rekreacyjny w Posadzie Zarszyńskiej – remont trybun, oświetlenia stadionu, ogrodzenia wewnętrznego, ogrodzenia od strony rowu i drogi gminnej nr ewid. 378; wymiana zniszczonego ogrodzenia studni; remont budynku szatni	2011	Ogółem – 279 123,20 zł PROW – 97 693,12 zł Środki własne – 181 430,08 zł
Budowa boiska wielofunkcyjnego (kort tenisowy, boisko do siatkówki, koszykówki, piłki ręcznej) oraz budowa elementów małej architektury (plac zabaw dla dzieci) w Odrzechowej	2012	Ogółem – 484 885,60 zł PROW – 169 709,96 zł Środki własne – 315 175,64 zł
Przebudowa boiska sportowego na działce 347, w tym drenaż i uzbrojenie, ogrodzenie boiska i jego oświetlenie w Odrzechowej	2011 – 2012	Ogółem – 172 923,89 zł PROW – 60 523,36 zł Środki własne – 112 400,53 zł
Przebudowa boiska, montaż wyposażenia, oświetlenie boiska	2011 – 2012	Ogółem – 232 642,44 zł PROW – 81 424,85 zł Środki własne – 151 217,59 zł

Źródło: Urząd Gminy Zarszyn

Na terenie gminy Zarszyn działa 14 organizacji pozarządowych działających między innymi w zakresie sportu:

- Ludowy Klub Sportowy „Orzeł” Bażanówka,
- Ludowy Klub Sportowy „Sanbud” Długie,
- Ludowy Klub Sportowy „Szarotka” Nowosielce,
- Ludowy Klub Sportowy „Orion” Pielnia,
- Ludowy Klub Sportowy w Zarszynie,
- Ludowy Klub Sportowy w Odrzechowie,

- Uczniowski Klub Sportowy przy Gimnazjum w Zarszynie,
- Uczniowski Klub Sportowy przy Szkole Podstawowej w Zarszynie,
- Uczniowski Klub Sportowy przy LKS w Zarszynie,
- Uczniowski Klub Sportowy przy Szkole Podstawowej w Jaćmierzu,
- Uczniowski Klub Sportowy przy Szkole Podstawowej w Pielni,
- Stowarzyszenie Kultura, Sport i Turystyka „Odrzechowanie Ziemia Sanocka”,
- Stowarzyszenie Rozwoju Kultury Fizycznej na Wsi w Nowosielcach.

Cele programu

Edukacja

W „Programie rozwoju edukacji, kultury i sportu” zaproponowano cele strategiczne oraz operacyjne w ramach każdej z tych dziedzin. Ich rozwój jest ze sobą ściśle powiązany, jednak ich cele będą od siebie niezależne, tak, aby skupić się na najważniejszych potrzebach.

Dla każdego obszaru opracowano cel strategiczny oraz podporządkowane mu cele operacyjne. Każdy cel operacyjny będzie zakładał realizację zadań niezbędnych, aby go osiągnąć. „Program rozwoju edukacji, kultury i sportu” jest dokumentem otwartym i będzie uzupełniany poprzez wpis nowych zadań. Dzięki monitorowaniu poziomu wykonania „Programu...” będzie możliwość wprowadzania modyfikacji.

Warsztaty zorganizowane na potrzeby opracowania założeń do niniejszego programu przyniosły odpowiedź na pytanie z jakimi trudnościami boryka się oświata na terenie gminy. Grupy warsztatowe pracowały nad sformułowaniem najważniejszych problemów występujących w sferze edukacji. Za najbardziej dotkliwe z nich uznano:

1. Niewystarczająca liczba miejsc w przedszkolach.
2. Wymagająca poprawy baza lokalowa szkół, w tym brak sal gimnastycznych przy niektórych szkołach.
3. Brak ciekawych zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych wspierających aktywność dzieci i młodzieży.
4. Niewystarczający dostęp do specjalistów wspomagających rozwój dzieci – pedagogów, psychologów.
5. Brak oferty edukacyjnej dla osób dorosłych.

Cel strategiczny:

Wysoka jakość oraz ogólna dostępność usług edukacyjnych dla mieszkańców.

Cel ten zakłada ciągłe podnoszenie jakości usług edukacyjnych świadczonych na terenie gminy Zarszyn na każdym z poziomów kształcenia. Zadbanie o odpowiednią jakość nauczania, począwszy od edukacji i wychowania przedszkolnego, a skończywszy na solidnie przygotowanej ofercie dla osób dorosłych chcących podwyższyć swoje kwalifikacje, jest warunkiem koniecznym do kształtowania rozwoju jednostki terytorialnej. Trzeba wziąć pod uwagę, że gmina, jako najmniejsza jednostka samorządu, nie jest w stanie zaspokoić

wszystkich potrzeb swoich mieszkańców, stąd konieczność współpracy pomiędzy wieloma sąsiadującymi ze sobą jednostkami, tak aby wzajemnie się uzupełniać. Patrząc długofalowo należy pamiętać iż im mieszkańcy posiadają większą wiedzę i umiejętności tym lepiej rozwija się gmina.

Tabela 19. Cele operacyjne i zadania w zakresie edukacji.

<i>Cel</i>	<i>Zadanie</i>	<i>Wskaźniki realizacji</i>	<i>Źródło danych</i>	<i>Harmonogram</i>	<i>Nakłady ogółem 2011-2020 (zł)</i>	<i>Źródła finansowania</i>
Cel operacyjny 1. Kompleksowa oferta edukacyjna dla mieszkańców	Utworzenie odpowiedniej liczby miejsc w przedszkolach	Odsetek dzieci mogących uczęszczać do przedszkola na terenie Gminy Zarszyn – 80 %	Urząd Gminy w Zarszynie	2011-2015	2 000 000	Budżet JST, inwestorzy prywatni
	Stworzenie miasteczka ruchu drogowego	Liczba miasteczek ruchu drogowego – 1	Urząd Gminy w Zarszynie	2013-2015	300 000	Budżet JST
	Umożliwienie dostępu do specjalistów – pedagogów i psychologów	Liczba dzieci korzystający z doradztwa pedagoga i/lub psychologa – 100 %	Dane szkół	2012-2020	200 000	Budżet JST, PO KL
	Zorganizowanie zajęć pozalekcyjnych, pozaszkolnych oraz kółek zainteresowań dla dzieci i młodzieży.	Odsetek dzieci korzystających z zajęć pozalekcyjnych, pozaszkolnych, kółek zainteresowań, itp. – 90 %	Dane szkół/Urzędu Gminy/świećlic wiejskich	2011-2020	1 000 000	Budżet JST, PO KL
	Utworzenie „Uniwersytetu Trzeciego Wieku”.	Liczba utworzonych Uniwersytetów Trzeciego Wieku - 1	Urząd Gminy w Zarszynie	2012-2015	100 000	Budżet JST, PO KL
	Organizowanie kursów, szkoleń, itp. dostępnych dla mieszkańców	Liczba kursów i szkoleń zorganizowanych dla mieszkańców gminy - 50	Urząd Gminy w Zarszynie	2011-2020	1 000 000	Budżet JST, PO KL, środki UE
	Zbudowanie partnerstwa z funkcjonującymi i organizacjami (formalnymi i nieformalnymi)	Liczba wspólnych projektów – 10	Urząd Gminy w Zarszynie	2011-2020	500 000	Budżet JST, PO KL

	w zakresie działań edukacyjnych.					
Cel operacyjny 2 Poprawa bazy lokalowej szkół, wraz z infrastrukturą sportową.	Przeprowadzenie niezbędnych prac remontowych w szkołach	Liczba wyremontowanych obiektów - 3	Dane szkół, protokoły odbioru prac	2011-2017	2 000 000	Budżet JST, środki UE
	Budowa sal gimnastycznych przy szkołach w Bażanówce, Długiem, Nowosielcach i Pielni.	Liczba sal gimnastycznych oddanych do użytku - 4	Protokół odbioru obiektów	2012-2016	8 000 000	Budżet JST, środki UE

Kultura

Podczas warsztatów podczas których pracowano nad założeniami programu wyznaczono główne problemy, jakie występują na terenie gminy Zarszyn w sferze kultury. Dzięki pracy w grupach osób pełniących różne funkcje, pracujących w różnych branżach, w tym również prowadzących działalność w sferze kultury, możliwe było spojrzenie na życie kulturalne mieszkańców gminy z różnych punktów widzenia. Każdy mógł wypowiedzieć się na temat braków jakie sam dostrzega, wysłuchać zdania innych i dodać do tego coś od siebie. Dzięki temu powstała długa lista zauważonych problemów, których część może rozwiązać niniejszy program. Oczywiście część z nich jest niezwykle trudna do zrealizowania, część niemożliwa ze względu na wysokie koszty, część z powodu niewielkich rozmiarów gminy. W gminie wiejskiej o podobnej liczbie mieszkańców, a więc potencjalnych odbiorców kultury, nie jest celowe wznoszenie kin czy teatrów. Gmina nie jest samotną wyspą i część potrzeb mieszkańców może zostać zaspokojona placówkach w pobliskich miastach. Tworzenie takich obiektów byłoby nierentowne. Stąd zaprezentowane zostaną rzeczywiste problemy oraz idee, które faktycznie mogą przyczynić się do uatrakcyjnienia oferty kulturalnej w gminie Zarszyn.

Lista zdiagnozowanych problemów prezentuje się następująco:

1. Słaba baza lokalowa.
2. Zbyt mała liczba wydarzeń kulturalnych.
3. Brak profesjonalnego sprzętu i wyposażenia zespołów muzycznych.
4. Brak odpowiedniej motywacji do działania dla osób aktywnych w środowisku działaczy kultury.

5. Brak wykwalifikowanych instruktorów tańca i śpiewu.

Cel strategiczny:

Integracja i inspiracja mieszkańców poprzez kulturę.

Kultura, choć jej zdefiniowanie jest niezwykle trudne, w potocznym rozumieniu odnosi się do działalności ośrodków kultury, lokalnych zespołów artystycznych, wystaw, galerii, do funkcjonowania bibliotek itd. Operując takim zakresem pojęcia kultura wypracowano cele oraz przedsięwzięcia na spotkaniu warsztatowym w Urzędzie Gminy w Zarszynie. Cel strategiczny został określony tak, aby obejmował całość życia kulturalnego mieszkańców gminy. Wydarzenia kulturalne wpływają na jakość życia mieszkańców i rozwój gminy.

Tabela 20. Cele operacyjne i zadania w zakresie kultury.

<i>Cel</i>	<i>Zadanie</i>	<i>Wskaźniki realizacji</i>	<i>Źródło danych</i>	<i>Harmonogram</i>	<i>Nakłady ogółem 2011-2020 (zł)</i>	<i>Źródła finansowania</i>
Cel operacyjny 1. Stworzenie ciekawej oferty kulturalnej, atrakcyjnej dla mieszkańców w i promującej gminę poza jej granicami.	Organizacja Dni Gminy Zarszyn	Liczba wydarzeń - 10	Urząd Gminy w Zarszynie	2011-2020	500 000	Budżet JST, inwestorzy prywatni
	Organizacja Święta Kultury, Tradycji i Historii Gminy Zarszyn	Liczba wydarzeń - 10	Urząd Gminy w Zarszynie	2011-2020	90 000	Budżet JST, inwestorzy prywatni
	Organizacja konkursów prezentujących talenty artystyczne dzieci i młodzieży zamieszkujących gminę	Liczba konkursów - 10	Urząd Gminy w Zarszynie	2011-2020	200 000	Budżet JST, PO KL, PROW
	Promocja wydarzeń kulturalnych	Liczba osób spoza gminy do których dotarła informacja o wydarzeniu – 1 000 000	Urząd Gminy w Zarszynie	2011-2020	100 000	Budżet JST, PO KL, PROW
	Organizacja Dni poszczególnych	Liczba wydarzeń - 90	Urząd Gminy	2011-2020	1 000 000	Budżet JST, PO KL

	miejsowościach Gminy Zarszyn		w Zarszynie			
	Organizacja konkursu na Kulturalny Talent Gminy Zarszyn	Liczba konkursów - 10	Urząd Gminy w Zarszynie	2011-2015	100 000	Budżet JST, PO KL
Cel operacyjny 2. Polepszenie warunków lokalowych dla rozwoju życia kulturalnego w gminie oraz warunków pracy dla lokalnych twórców kultury.	Powołanie Gminnego Ośrodka Kultury i Aktywności.	Uchwała - 1	Rady Gminy Zarszyn	2011-2012	300 000	Budżet JST, środki UE
	Doposażenie lokalnych zespołów muzycznych w stroje, instrumenty oraz niezbędny sprzęt.	Liczba wspartych zespołów - 6	Urząd Gminy Zarszyn	2012-2016	400 000	Budżet JST, środki UE
	Stworzenie i coroczne przyznawanie lokalnych odznaczeń dla osób zasłużonych dla kultury i aktywności społecznej.	Liczba wyróżnionych osób - 10	Urząd Gminy Zarszyn	2012-2020	90 000	Budżet JST, środki UE

Sport

W warsztatach wzięły udział między innymi osoby na co dzień zajmujące się sportem i rekreacją w gminie. Oni, oraz pozostali, którzy są jedynie użytkownikami gminnej infrastruktury sportowej, wypracowali najważniejsze założenia do programu i wyodrębnili najważniejsze przeszkody w stworzeniu atrakcyjnej bazy sportowej w gminie. Te problemy to przede wszystkim:

1. Brak motywacji do uczestnictwa w sporcie i rekreacji, mała wiedza o znaczeniu aktywnego stylu życia
2. Brak atrakcyjnych pozalekcyjnych i pozaszkolnych zajęć sportowych.
3. Brak koordynacji działań sportowych i rekreacyjnych.
4. Nieskoordynowane działania w zakresie organizowania rozwoju bazy sportowo-rekreacyjnej.

Cel strategiczny:
Aktywny udział mieszkańców gminy Zarszyn w działaniach sportowych i rekreacyjnych.

Stworzenie możliwości aktywnego wypoczynku oraz rozwijania sprawności fizycznej to najważniejszy cel, jaki stoi przed instytucjami zajmującymi się zarządzaniem i kreowaniem tej sfery w gminie Zarszyn. Zaangażowanie mieszkańców do aktywności ruchowej to sposób na pobudzenie zdrowej rywalizacji, integrację i budowanie zaufania pomiędzy mieszkańcami.

Tabela 21. Cele operacyjne i zadania w zakresie sportu.

<i>Cel</i>	<i>Zadanie</i>	<i>Wskaźniki realizacji</i>	<i>Źródło danych</i>	<i>Harmonogram</i>	<i>Nakłady ogółem 2011-2020 (zł)</i>	<i>Źródła finansowania</i>
Cel operacyjny 1. Stworzenie ciekawej oferty sportowo-rekreacyjnej dla mieszkańców	Powołanie Gminnego Ośrodka Kultury i Aktywności	Zadanie określone w celu „Kultura”				
	Budowa sal gimnastycznych przy szkołach w Bażanówce, Długiem, Nowosielcach i Pielni.	Zadanie określone w celu „Edukacja”				
	Przeszkolenie sportowych animatorów lokalnych działających w każdej miejscowości	Liczba przeszkolonych animatorów - 20	Urząd Gminy w Zarszynie	2012-2013	50 000	Budżet JST, PO KL
	Budowa niskobudżetowych obiektów sportowych do mało znanych dyscyplin w każdej miejscowości	Liczba boisk - 5	Urząd Gminy w Zarszynie	2011-2020	500 000	Budżet JST, PO KL
	Zbudowanie partnerstwa z funkcjonującymi organizacjami (formalnymi i	Liczba wspólnych projektów – 10	Urząd Gminy w Zarszynie	2011-2020	500 000	Budżet JST, PO KL

Program rozwoju edukacji, kultury i sportu na lata 2011 – 2020 dla gminy Zarszyn

	nieformalnymi) w zakresie rozwoju sportu.					
Cel operacyjny 2. Zwiększenie zainteresowania sportem i aktywnymi formami wypoczynku, zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży.	Promocja aktywnego stylu życia wśród młodzieży poprzez zajęcia edukacyjne.	Liczba uczestników	Urząd Gminy w Zarszynie	2011-2020	100 000	Budżet JST, środki UE
	Stworzenie atrakcyjnej oferty pozalekcyjnych i pozaszkolnych zajęć sportowych dla dzieci i młodzieży.	Liczba uczestników – 10 000	Urząd Gminy w Zarszynie	2011-2020	1 000 000	Budżet JST, środki UE
	Coroczna organizacja rozgrywek w mało popularnych dyscyplinach sportu	Liczba uczestników - 10	Urząd Gminy w Zarszynie	2011-2020	1 000 000	Budżet JST, środki UE
	Organizacja konkursu na Sportowy Talent Gminy Zarszyn	Liczba konkursów - 10	Urząd Gminy w Zarszynie	2011-2015	100 000	Budżet JST, PO KL

System wdrażania i monitorowania

System monitoringu Programu

Jednym z podstawowych obowiązków państw sięgających po środki z Unii Europejskiej jest obowiązek monitorowania wydatków i efektów rzeczowych tak, aby zapewnić efektywne wykorzystanie środków funduszy strukturalnych. Monitorowanie każdego projektu w ramach Programu polegać będzie na systematycznym gromadzeniu, zestawianiu i ocenie informacji rzeczowych oraz finansowych w postaci ustalonych wskaźników, które opisują jego postęp i efekt. Cały proces monitoringu ma za zadanie zapewnienie prawidłowego przebiegu procesu realizacji projektu. Monitoring odgrywa również ważne zadanie ze względu na system wczesnego ostrzegania o ewentualnych nieprawidłowościach. Monitoring prowadzony będzie w zakresie finansowym i rzeczowym.

Monitoring finansowy – pozwala na zgromadzenie danych o finansowych aspektach realizacji Programu, ma na celu zagwarantowanie pełnej absorpcji wydawanych środków, a jego przeprowadzenie umożliwi dokonanie oceny poprawności wydatkowania środków finansowych. Monitorowanie to odbywa się w oparciu o sprawozdania okresowe, roczne oraz końcowe.

Monitoring rzeczowy – dostarcza informacji o postępach podczas wdrażania Programu, służy zagwarantowaniu realizacji celu głównego i celów szczegółowych. Pozwala na porównanie stanu faktycznego ze stanem pożądanym w oparciu o skwantyfikowane kryteria:

- wskaźniki produktu
- wskaźniki rezultatu

Do monitorowania Programu zobowiązany jest Wójt Gminy Zarszyn. Funkcję instytucji monitorującej wdrażanie Programu będzie pełnić Rada Gminy Zarszyn. We wprowadzaniu korekt i uaktualnień do Programu uczestniczą także przedstawiciele instytucji pozarządowych o charakterze odpowiadającym Programowi.

Co najmniej raz w roku przed sesją absolutoryjną Rady Gminy analizowane będą postępy w realizacji Programu. Rada Gminy jako instytucja kontrolna i uchwałodawcza będzie mieć za zadanie:

1. Akceptację rocznych sprawozdań z realizacji Programu, w szczególności osiągnięcia celów i rezultatów,
2. Analizowanie i zatwierdzanie wniosków o zmianę treści Programu,
3. Aktualizację Programu,

4. Uwzględnienie zadań zaplanowanych do realizacji przy przyjmowaniu budżetu gminy oraz wieloletnich planów inwestycyjnych lub innych dokumentów strategicznych o znaczeniu lokalnym.

Sposoby oceny Programu

Program rozwoju edukacji, kultury i sportu stanowi dokument otwarty. Poddawany będzie systematycznej, okresowej analizie i ocenie oraz w razie zaistnienia takiej potrzeby, będzie aktualizowany w zakresie dostosowania do zmieniających się uwarunkowań. Ocena Programu będzie prowadzona w celu określenia rzeczywistych efektów zrealizowanych projektów w ramach Programu. Analiza, ocena i aktualizacja odbywać się będzie w oparciu o zasadę współpracy z zainteresowanymi partnerami. Rada Gminy Zarszyn oceniając realizację Programu będzie opierała się na następujących kryteriach:

1. **Skuteczności** – kryterium to pozwala określić czy zostały osiągnięte cele Programu założone na etapie programowania.
2. **Efektywności** – kryterium to pozwala ocenić poziom ekonomiczności Programu.
3. **Użyteczności** – kryterium to pozwala ocenić zgodności celów Programu z faktycznymi problemami i potrzebami grupy docelowej.
4. **Trafności** – kryterium to obrazuje do jakiego stopnia cele Programu odpowiadają potrzebom wskazanym do obszaru.
5. **Trwałości** – kryterium to pozwala określić na ile można się spodziewać, że pozytywne zmiany wywołane oddziaływaniem Programu będą trwać po jego zakończeniu.

Ocena wszystkich projektów określonych w Programie powinna być formułowana w oparciu o:

- **ocenę ex - ante** (przed realizacją Programu), stanowiącą instrument ułatwiający podejmowanie spójnych decyzji; ocena ta została przeprowadzona przed opracowaniem Programu,
- **ocenę mid - term** (w połowie okresu realizacji) – służącą przede wszystkim jako instrument, w wyniku którego nastąpi aktualizacja Programu,
- **ocenę ex - post** (na zakończenie Programu) – służącą ocenie zgodności realizacji Programu z założeniami i celami przyjętymi w niniejszym dokumencie,
- **ocenę on - going** (na bieżąco) – instrument obserwacji, której wyniki zostaną corocznie opisane w sprawozdaniu z realizacji Programu.

Sposoby inicjowania współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i organizacjami pozarządowymi

Zasada partnerstwa jest jedną z kluczowych zasad przyświecających przygotowaniu i wdrażaniu Programu. Dobra współpraca wszystkich partnerów (sektora publicznego, prywatnego, organizacji pozarządowych oraz innych zainteresowanych) stanowi jeden z ważniejszych czynników mających wpływ na osiągnięcie zamierzonych efektów, a tym samym sukces Programu. Istotnym elementem w trakcie wdrażania założeń Programu jest komunikacja społeczna pozwalająca na uzyskanie zaangażowania społeczności lokalnej w proces, jej aktywny udział w programowaniu i podejmowaniu decyzji.

Komunikacja społeczna ma zapewnić partnerom Programu dostęp do informacji na temat celów i problemów, nawiązać porozumienie pomiędzy partnerami procesu. Dlatego też w miarę możliwości i potrzeb informacje na temat wdrażania działań przewidzianych w Programie w odniesieniu do obszaru będą przekazywane między innymi na zebraniach wiejskich oraz imprezach cyklicznych. Współpraca na rzecz realizacji zadań określonych w Programie ma na celu:

- wykorzystanie potencjału organizacji i społeczności lokalnej poprzez skoordynowanie działań w ramach jednego, spójnego projektu akceptowanego i wspieranego przez wszystkich uczestników,
- optymalne wykorzystanie kompetencji i zasobów będących w dyspozycji gminy, organizacji pozarządowych i innych zainteresowanych,
- wsparcie innowacyjności proponowanych rozwiązań.

Spis map:

Mapa 1. Powiat Sanocki na tle Województwa Podkarpackiego	6
Mapa 2. Gmina Zarszyn na tle Powiatu Sanockiego.....	6
Mapa 3. Gmina Zarszyn.	7

Spis zdjęć:

Zdjęcie 1. Kościół polsko-katolicki w Bażanówce.	33
Zdjęcie 2. Dwór w Bażanówce.....	34
Zdjęcie 3. Kościół rzymsko-katolicki w Jaćmierzu.....	35
Zdjęcie 4. Dawna cerkiew w Odrzechowej.....	37
Zdjęcie 5. Kościół parafialny w Zarszynie.	38

Spis tabeli:

Tabela 1. Lista osób uczestniczących w warsztatach.....	3
Tabela 2. Spis miejscowości w Gminie Zarszyn.....	8
Tabela 3. Osoby pełniące funkcję dyrektora w szkołach w gminie Zarszyn.....	12
Tabela 4. Współczynnik skolaryzacji.....	13
Tabela 5. Zestawienie liczby uczniów ogółem, dowożonych, korzystających z dożywiania.....	14
Tabela 6. Powierzchnia szkół ogółem oraz powierzchnia sal gimnastycznych.....	15
Tabela 7. Wykaz remontów i napraw w szkołach.....	16
Tabela 8. Pozyskane na oświatę środki finansowe.....	17
Tabela 9. Komputery do użytku uczniów.....	18
Tabela 10. Zatrudnienie w szkołach w gminie Zarszyn.....	20
Tabela 11. Poziom wykształcenia oraz stopień awansu zawodowego nauczycieli.....	21
Tabela 12. Zestawienie potrzeb szkół.....	22
Tabela 13. Pozyskane środki na działalność kulturalną.....	26
Tabela 14. Ośrodki kultury.....	27
Tabela 15. Cykliczne wydarzenia kulturalne.....	28
Tabela 16. Biblioteki.....	29
Tabela 17. Środki pozyskane na rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej.....	41
Tabela 18. Planowane inwestycje w zakresie infrastruktury społeczno-rekreacyjnej.....	42
Tabela 19. Cele operacyjne i zadania w zakresie edukacji.....	45
Tabela 20. Cele operacyjne i zadania w zakresie kultury.....	47
Tabela 21. Cele operacyjne i zadania w zakresie sportu.....	49

Spis wykresów:

Wykres 1. Procentowy udział ludności w poszczególnych miejscowościach.....	8
Wykres 2. Wydatki na oświatę i wychowanie.....	10
Wykres 3. Wydatki na edukacyjną opiekę wychowawczą.....	10
Wykres 4. Liczba uczniów w szkołach w gminie Zarszyn.....	14

Wykres 5. Wydatki gminy na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego.	26
Wykres 6. Wydatki gminy na kulturę fizyczną i sport.	41